

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота
Освітній ступінь – бакалавр

на тему

МНОЖИННІ ВРАЗЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ
ЖІНОК У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Виконала студентка 4 р.н.:

Ігнатенко Анна Дмитрівна

Наукова керівниця: Рябчук А. М.

кандидатка соціологічних наук,
доцентка

Рецензентка: Дутчак О. А.

кандидатка соціологічних наук

Кваліфікаційна робота захищена з
оцінкою «_____»

Секретар ЕК: _____

«___» _____ 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Концептуалізація визначення «вразливості».....	6
1.2. Концептуалізація визначення «внутрішньо переміщені особи» (ВПО) ...	8
1.2.1. Мотиви внутрішнього переміщення як частини міграційного процесу	10
1.3. Групи ВПО, які стають найбільш вразливі під час переміщення	13
1.4. Ключові проблеми ВПО	15
1.5. Стан забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб	17
1.5.1. Міжнародні стандарти захисту	17
1.5.2. Державна політика щодо ВПО	20
1.6. Вплив COVID – 19 на внутрішньо переміщених осіб.....	23
1.6.1. Становище внутрішньо переміщених жінок в результаті впровадження карантинних норм через розповсюдження COVID – 19	24
РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ МНОЖИННИХ ВРАЗЛИВОСТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ЖІНОК У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	27
2.1. Методологія та дизайн дослідження	27
2.2. Основні проблеми на шляху у ВПО	32
2.3. Заходи, які спрямовані на допомогу стосовно ВПО у Донецькій області	36
2.4. Взаємовідносини між ВПО та приймаючими громадами	38
2.5. Інфраструктура вразливості	41
2.6. Гендерна нерівність при пандемії COVID-19 для ВПО	44
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТОК А	59
ДОДАТОК Б	62

ВСТУП

З початку 2014 року, внаслідок російської агресії в Криму та на сході України, громадяни держави змушені були покинути свої домівки, щоб уникнути збройних конфліктів і насильства. Події, що тривають й до сьогодні, призводять до процесу внутрішнього переміщення мешканців непідконтрольних територій на територію, підконтрольну Україні. Тому питання становища внутрішніх переміщених осіб залишаються актуальною соціальною проблемою та є питанням наукового інтересу.

Нині, за особами, які були змушені покинути своє постійне місце проживання, але не залишили територію визначену кордонами держави, закріпили статус «внутрішньо переміщені особи» (ВПО). Хоча в українській історії раніше зустрічався процес вимушеного переміщення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, проте масштаби були зовсім інші і тривалість декілька місяців, а не сім років. До того ж Україна не мала досвіду пов'язаного з реєстрацією ВПО, регулювання взаємодії між державними органами, громадськими, міжнародними організаціями та відповідно була відсутня комплексна програма регулювання взаємодії щодо ВПО.

Україна входить у десятку країн світу та посідає перше місце в Європі з найбільшою кількістю ВПО, які отримали такий статус внаслідок збройного конфлікту та насилля (НАНУ, 2018). Згідно з відомостями Міністерства соціальної політики України про внутрішньо переміщених осіб, станом на березень 2021 року, в Україні налічується 1 463 746 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим (МСПУ, 2021). З початку бойових дій, люди приймали рішення залишитися на окупованій території, виїхати закордон чи переїхати на підконтрольну частину України. Цікаво, що велика частина від всіх внутрішньо переміщених осіб, мігрують в межах області: до сусідніх населених пунктів, до знайомих (UNCHR, 2014). Фактично половина всіх ВПО (станом на липень 2020 року)

здійснюють міграцію в межах Донецької (510 тисячі 861 особа) та Луганської (280 тисяч 520 особи) областей (МСПУ, 2020).

Принципом обрання області, була наявність більшої кількості внутрішньо переміщених осіб в представленому регіоні. Ми бачимо, що Донецька область приймає більше третини усіх ВПО. Тому з огляду на це було вирішено зупинитися саме на цій області. Військовий конфлікт триває й до сьогодні, тому тема та питання, що стосуються внутрішньо переміщених осіб, залишаються відкритими та підлягають вирішенню.

Внутрішньо переміщені особи змушені повністю змінювати свій звичний спосіб життя, переїжджати в нові для них місця, щоб втекти від бойових дій та соціально-економічних проблем, проте часто нові умови є гірші за попередні. Тому ця категорія населення стає більш вразлива та незахищена. Хоча постраждалі від вимушеного переміщення є як чоловіки, так і жінки, однак саме жінки стають особливо вразливі під час вимушеного переїзду. Адже загалом жінки складають більшу частину від чисельності всіх ВПО в Україні – 63% та до того ж залишаються традиційні гендерні ролі - що жінка відповідальна за облаштування побуту та усіх інших членів родини. На додачу до цього, пандемія коронавірусної хвороби підсилює вразливість внутрішньо переміщених жінок. Вони більше займаються опікою літніх, дітей і хворих, серед соціальних і медичних працівниць більшість жінки, також жінки частіше перетинають лінію розмежування для отримання гуманітарної допомоги та соціальних виплат (тому закриття КПП впливає негативно). У зв'язку із закриттям навчальних закладів, створюється додаткове навантаження на жінок, адже саме вони більше займаються вихованням та доглядом за дітьми.

З часу початку конфлікту на Донбасі, держава робить кроки для стабілізації ситуації та забезпечення прав для внутрішньо переміщених осіб. Було створено Міністерство з питань тимчасово окупованих територій, прийнята законодавча база, що закріплює права і свободи переселенці та інше. Попри це, цієї політики недостатньо, ВПО продовжують стикатися з економічними, соціальними, психологічними проблемами. Виникають

складнощі із забезпеченням житлом, робочими місцями, закладами соціальної інфраструктури тощо.

Отже, задля розв'язання проблем цієї категорії населення та регулювання наслідків, до яких така форма вимушеної міграції призводить, необхідно зупинитися на дослідженні вразливостей.

Об'єктом даного дослідження є внутрішньо переміщені жінки у Донецькій області, а **предметом** множинні вразливості представленої категорії.

Мета полягає у визначенні множинних вразливостей серед жінок Донецької області, які були змушені здійснити внутрішнє переміщення та отримали статус ВПО.

Завдання дослідження:

- Концептуалізувати поняття «вразливості», «внутрішньо переміщені особи».
- З'ясувати, які заходи запроваджуються стосовно ВПО з боку держави.
- Систематизувати проблеми з якими стикаються внутрішньо переміщені особи.
- Класифікувати прояви вразливості.
- Виявити взаємовідносини між ВПО та приймаючими громадами.
- Визначити вплив COVID – 19 на внутрішньо переміщених жінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Концептуалізація визначення «вразливості»

Для кращого розуміння представленої теми, необхідно надати теоретичне визначення поняттю «вразливості». Те як вразливість використовується в дослідженнях, деякою мірою залежить від історичного, політичного і дисциплінарного контексту, в якому використовується ця концепція. Уявлення про вразливість впливають на те як ми класифікуємо людей, пояснюємо наші власні соціальні зобов'язання, втручання держави і перерозподіл ресурсів (Brown, Ecclestone, & Emmel, 2017).

В академічній літературі термін вразливості використовується як відправна точка при обговоренні нерівності та негараздів того чи іншого роду, а також розгляд різних інтересів і проблем. Серед них виділяються незахищеність, відносно економічне, або соціальне неблагополуччя, обмежена здатність справлятися з труднощами і незадоволеність потреб (Brown, Ecclestone, & Emmel, 2017).

Вразливість також пов'язують зі станом бідності, розглядають як недостатній доступ до матеріальних ресурсів, але також виділяють і нематеріальні. До матеріальних ресурсів належить земля, праця, капітал та заощадження, тобто, такі як природні, людські, фізичні та фінансові активи. Серед нематеріальних - виділяються соціальні, інституційні та політичні відносини, соціальну інфраструктуру, а також місце розташування (Siegel, Alwang, 1999).

Правове пояснення вразливості зосереджено майже виключно на соціальній сфері інститутів, благополуччя, а також на класі, соціальному статусі і гендеру як важливих змінних (Adger, 2006). Подібне уявлення до розуміння поняття вразливості є в соціологічному підході, який пояснює, що такі показники як дохід, або споживання, не в змозі адекватно описати стан вразливості. Соціологи частіше обговорюють вразливість соціальних груп з точки зору їхніх соціально-демографічних характеристик, або соціального

статусу, а саме виявляють групи, які в цілому можна віднести до вразливих (такі як літні люди, люди з інвалідністю, діти у важкій життєвій ситуації, сім'ї матерів-одиначок, багатодітні сім'ї) (Loughhead, Mittai, 2000).

Все більше число вчених ретельно теоретизують вразливість, щоб позначити численні аспекти основних екологічних проблем, з якими стикаються окремі особи, або групи (Brown, Ecclestone, & Emmel, 2017).

Вразливість людського населення залежить від місця його проживання, використання природних ресурсів та ресурсів, з якими їм доводиться справлятися. Саме регіон проживання певною мірою впливає на якість життя. Ймовірність збільшення вразливості та кількості соціально вразливих груп, з'являється, якщо на території спостерігається напружена соціально-політична обстановка, або несприятливі природно-кліматичні умови (Шабунова, Калачикова, Леонидова, & Смолева, 2016).

Для теоретиків, які дотримуються універсального підходу, вразливість характеризується як фундаментальна риса людського стану, яка є біологічно обов'язкова та постійна (Brown, Ecclestone, & Emmel, 2017). Тобто це те, що є притаманне для кожної особи. Це добре помітно на прикладі статевої приналежності, коли особи жіночої статі від народження є більш вразливі за чоловіків.

Також для пояснення терміну вразливості застосовують нормативний підхід, у якому зазначаються про ситуаційні проблеми. Ці проблеми пояснюються з точки зору, що особи мають певний несприятливий досвід, правопорушення, тобто особи, або група осіб знаходять в стані соціальних труднощів. Приклади ситуаційної вразливості можуть включати групи такі, як бездомні, жінки, залучені до проституції, люди в пошуках притулку і біженці, громади ромів, жінки, які піддаються домашньому насильству, споживачі наркотиків, бідніші люди. Але також можуть включати більш загальні групи населення, такі, як жінки, або етнічні меншини (Brown, Ecclestone, & Emmel, 2017).

Поняття «вразливості» досить нещодавно почало використовуватися соціологами, воно прийшло як альтернатива до таких понять як «культури бідності» чи «андеркласу». При поясненні поняття вразливості, для функціоналістів воно перетинається з такими поняття як «ексклюзії», або «виключення». Проте, вразливість є більш емоційно навантаженим терміном, яке звертається до співчуття і бажання захистити (Рябчук, 2020).

Отже, база цього дослідження буде опиратися на нормативний підхід, в якому виділяють ситуаційні проблеми – процес внутрішнього переміщення. Також економічний підхід, коли особи стають більш вразливі оскільки втрачають свій попередній капітал та накопичення у зв'язку з вимушеним переміщенням і врешті – решт на соціологічний підхід, який базується на соціально-демографічних характеристиках та соціальному статусі і зазначає, що деякі соціальні групи є більш вразливі за інших. Тому в представленій науковій роботі вразливість пояснюється як неможливість задовольнити базові потреби індивіда, які були спричинені на основі ряду факторів серед яких ситуаційна проблеми: внутрішнє переміщення та особистісні характеристики – стать, сімейний статус інвалідність.

1.2. Концептуалізація визначення «внутрішньо переміщені особи» (ВПО)

Існують також різні підходи до пояснення поняття «внутрішньо переміщені особи». Деякі виділяють це поняття як люди, які були вигнані зі своїх місць проживання в результаті конфлікту, насильства і переслідувань, тобто людей, які будуть вважатися біженцями, якщо вони перетнуть кордон. Інші, зазначають, що це є більш широке поняття та стосується більшої кількості людей, які вимушені покинути свої будинки в результаті стихійних лих і проєктів розвитку. Також деякі ставлять питанням, чи потрібно взагалі виділяти внутрішньо переміщених осіб як категорію. Тому є необхідність розібратися з цим терміном.

Важливо зазначити, що внутрішньо переміщені особи (ВПО), відрізняють від біженців, тим, що перші здійснюють переміщення в межах національного кордону, а другі переміщаються за межі власної країни (Convention Relating to the Status of Refugees, 1951).

Згідно з Конвенцією 1951 року про біженців, це поняття також охоплює осіб, які рятуються від збройних конфліктів, внутрішніх заворушень і систематичних порушень прав людини. Згодом, цьому терміну надали більш широке значення та додали пункт про осіб, які залишили свої будинки в результаті стихійних лих і антропогенних катастроф. Було багато випадків, коли повені, землетруси і голод, а також антропогенні катастрофи, такі як ядерні, або хімічні аварії, були основними причинами переміщення населення.

Пізніше поняття було доопрацьовано та внесено деякі зміни, почали враховувати той факт, що переміщення могло бути заплановано в тому числі і з боку держави, тобто люди могли бігти не тільки в результаті, але й, щоб уникнути наслідків дій держави. Критерій знаходження «всередині території своєї країни» було змінено на «особи, які не перетнули державний кордон, який є визнаним міжнародним товариством».

В результаті, згідно з визначенням ООН, поняття внутрішньо переміщені особи має такий вигляд: «Особи, або групи осіб, які були змушені бігти, покинути свої будинки, або місця звичайного проживання, зокрема, в результаті, або, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуацій загального насильства, порушень прав людини, або стихійних лих чи антропогенних катастроф, і які не перетнули міжнародно визнаний державний кордон» (UNHCR, 1998).

В українському законодавстві зазначено таке визначення: «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець, або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити, або покинути своє місце проживання у результаті, або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів

насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» (Закон України про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014).

Статус внутрішньо переміщеної не надає особливого правового статусу такого самого, якого він надає для біженця. У зв'язку з тим, що біженці перетинають межі власної держави, потрапляючи до іншої країни, тому відповідальність за них вже лежить на цій країні, а для ВПО характерне переміщення всередині країни, тому вони лишаються громадянами цієї ж держави. Права, обов'язки, гарантії лягають на законодавство їхньої країни, відповідно до міжнародних документів, таких як Загальній декларації прав людини та Міжнародних пактах про права людини (Kalin, 2008).

Отже, отримати статус внутрішньо переміщеної особи, людина може за умовою якщо вона була вимушена покидати своє попереднє місце проживання у зв'язку з рядом причин, серед яких: збройні конфлікти, ситуації загального насильства, порушень прав людини, або стихійні лиха чи антропогенні катастрофи та особи не перетнули держаний кордон, а залишилися в межах власної країни.

1.2.1. Мотиви внутрішнього переміщення як частини міграційного процесу

Переміщення, в контексті роботи, саме внутрішнє переміщення, розглядається як частина процесу міграції, а міграція своєю чергою – це процес переміщення індивідів, зумовлений різними мотиваціями та причинами, серед яких виділяють: соціально-економічні, освітні, політичні, релігійні та кліматичні (Проценко, 2018). Хоча і на чисельність населення країни, внутрішня міграція не впливає, проте змінюється статеві-віковий та освітньо-професійний рівень населення регіону, громади, до якої вимушені переїжджати особи, та регіону, громади, з якого вимушені переїжджати особи. Це все, має наслідки для таких процесів як урбанізації та депопуляції певного населеного пункту.

За мірою втягнення в процес переселення виділяють три види міграції: добровільну, вимушену та примусову.

Добровільна міграція спричинена самостійним, довільним рішенням про переміщення індивіда, або групи осіб. Примусова міграція – насильницьке переселення осіб державою (депортація), міграція в межах пенітенціарної системи. В представленому дослідженні, зосереджено увагу саме на вимушеній міграції. Отже, вимушена міграція – це зміна місця постійного проживання через військові, політичні події, переслідування на ґрунті релігії, або етнічної приналежності, здійснене стосовно них, або членів їхніх родин насильства, а також через природні чи антропогенні катастрофи (Жванія, 2015). Головною причиною масового вимушеного переселення для громадян зі сходу України були та залишаються значні небезпеки, що є загрозою для їхнього життя та здоров'я через активні бойові дії.

На мотиви вимушеного переселення вплинули такі типи: безпекові, культурно-ціннісні та соціально-економічні, проте їхнє значення та співвідношення істотно змінювались з часом. Так, в 2014 -2015 роках, особи, які були змушені переїхати, керувалися безпековим мотивом, ціллю було виїхати на безпечну для життя територію. Серед опитаних, 82,2% зазначило мотив як «прагнення врятувати власне життя і запобігти шкоди здоров'ю» та 70% - «намагання зберегти життя близьких». Меншу роль відігравали суспільно-політичні переконання – 36,2%, «переїзд підприємства, установи, організації» - 32,9%, «втрата місця роботи» - 20,4%, «втрата бізнесу» - 11,2% (Новікова, Панькова, & Шамілева, 2018). Поступово вимушене переміщення набуло ознак внутрішнього, що відбувається під наглядом та за сприяння, допомозі держави. У 2016-2018 роках ВПО з Донеччини та Луганщини певним чином пристосувались до ситуації (НАН, 2018).

Відповідно до аналітичної доповіді Національної академії наук України (2018) «Українське суспільство міграційний вимір», серед ВПО з Донбасу було виділено декілька типів:

- ВПО, які мали намір виїхати на недовгий строк із мінімальним набором речей і сподівались незабаром повернутись додому;
- ВПО, які раптово опинились в умовах воєнних дій уздовж лінії розмежування, як результат їм довелося виїжджати терміново без можливості підготуватись до евакуації;
- ВПО, які переїхали з підприємством, організацією, інститутом;
- ВПО, які мали час для прийняття рішення та можливість підготуватися до переселення;
- Окремою групою ВПО було виділено «самодостатні» особи, які мали можливість виїхати до великих міст, таких, як Київ та знайшли житло і місце роботи без допомоги з боку держави. За собою не хотіли мати статус переміщеної особи. Їхня чисельність становить приблизно 160 тис. осіб, або 10% від загальної чисельності (Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України, 2018). Загалом типологізація має певні недоліки, адже деякі категорії можуть перетинатися.

Внутрішня міграція умовно була подібна на хвилі під час, яких спостерігалися зміни у необхідності переміщення (НАН України, 2018):

Перша хвиля (130 тис. осіб, відразу після анексії Криму та проголошення ДНР та ЛНР, квітень 2014 р.), характеризувалась виїздом групи «середній клас плюс» з Донецької області, які перевели бізнес та кошти за кордон, в Київ, або інші міста України, щоб уберегти їх.

Друга хвиля характерна для осіб, які відчували загрозу власному життю та постраждали від бойових дій. Для осіб переїзд був раптовий та розглядався як тимчасовий, розраховуючи на повернення найближчим часом.

Третя хвиля (грудень 2014), характеризувалася зміною законодавства новоутворених республік, яке передбачало зміну громадянства. Так, особам, які проживали на тимчасово окупованій території необхідно було перереєструватися як громадяни ДНР та ЛНР.

Четверта (початок 2016 року), – була результатом загострення ситуації та активізацією бойових дій.

П'ята хвиля (2017 – до сьогодні) мала більш помірний, стриманий характер внутрішнього переміщення, в цей період виділяють такі групи населення як пенсіонери, матері з дітьми та інші вразливі групи, які реєструвалися як ВПО для отримання допомоги, виплат чи послуг, при цьому вони залишалися жити на території, яка була неконтрольована урядом України, лише час від часу поверталися на підконтрольну частину країни - для отримання допомоги. Починаючи з 2017 року, внутрішнє переміщення стало не таким масовим та набуло характеру стабільності (НАН України, 2018).

Отже, в науковій літературі, розрізняють такі види міграції: добровільна, вимушена, примусова. Добровільна міграція – власне рішенням про переміщення індивіда, або групи осіб, примусова міграція – насильницьке переселення осіб державою. В представленій роботі цікавитиме саме вимушена міграція. Адже це зміна місця постійного проживання через насамперед військові, політичні події.

З початку війни на Сході країни, переселенці керувалися саме безпековими мотивами, серед яких було врятувати власне життя, наступний етап характеризувався культурно ціннісними мотивами, коли уряду-окупант змушував змінювати громадянство та відповідно паспорти, третій, останній етап характеризувався соціально-економічними факторами, коли особи залишалися на окупованій території, проте, могли перетинали кордон, щоб отримувати допомогу від українського уряду.

1.3. Групи ВПО, які стають найбільш вразливі під час переміщення

Загалом переміщення часто призводить до цілої низки чинників вразливості, а також погіршення рівня життя, адже, як правило, переміщені особи втрачають свій звичний спосіб життя, попередню власність, дохід, соціальні зв'язки та ряд інших засобів для існування.

Проте конфлікти та переміщення можуть по-різному впливати на людей. Існує ряд факторів, таких як вік, стать, етнічні, соціальні, релігійні та інші. Певні групи осіб, включаючи жінок, дітей, людей похилого віку та меншини, часто маргіналізуються всередині громади і менш представлені в офіційних структурах, що приймають рішення. Як результат, їхні проблеми можуть не враховуватися при оцінці потреб та планування програм захисту та розвитку вимушених переселенців, що призводить до ще більшої вразливості стосовно них (UNHCR, 2010).

Відповідно до дослідженням IDMC, IMPACT, Plan international (2020) «Жінки і дівчини у внутрішньому переміщенні», було виявлено, що саме жінки частіше стикаються з більшими проблемами у забезпеченні гідних засобів для існування в умовах переселення, в порівнянні з чоловіками. Це впливає на їхню здатність знайти притулок та почувати себе безпечно, а також отримати доступ до освіти та охорони здоров'я. Більше кажучи, в них є менше шансів бути почутими та менше шанси брати участь у вирішенні питань, зокрема, що стосується особисто їх. Під час переселення, жінки, як правило, піддаються більшому ризику незахищеності, жорстокому поводженню, зневаги, насильства і загальному погіршенню їхнього самопочуття.

Причиною такої ситуації є те, що переміщення часто призводить до зміни структури сім'ї та гендерних ролей (Mertus, 2003). В подібних ситуаціях, для жінок заміщується роль і вона отримує нову для себе роль - голови сім'ї, адже чоловіки вимушені відправлятися в зону бойових дій, або мігрувати в пошуках роботи (Cohen, 1998). Ще одним фактором, що призводить до подібної ситуації є те, що жінки, які є загалом не так залучені до формальної зайнятості, після переїзду, мають ще менше можливостей бути залученими до неї (IDMC, IMPACT, Plan international, 2020). У зв'язку з тим, що сім'ї та громади змушені відокремлюватися, розділятися під час переїзду, збільшується ризики гендерного насильства для жінок, адже саме попередні змогли б захистити жінок у випадку прояву агресії з боку насильника (Amnesty International, 2017). Також на збільшення росту насильства з боку кривдника впливає високий

рівень стресу та травм самого насильника, які були викликані самим вимушеним переїздом (IDMC, IMPACT, Plan international, 2020).

Отже, вимушений переїзд спричиняє вразливості для всіх осіб, які змушені були покинути власні домівки. Проте, є категорії населення, які найбільше страждають від цього, до них належать і жінки. Відповідно до проведених досліджень, сексуальне насильство та експлуатація в першу чергу спрямовані проти жінок і дітей, вимушена міграція тільки посилює розповсюдження цієї проблеми. Жінки вимушені освоювати нові для себе ролі в сім'ї, що створює додаткове навантаження. Вони менше мають можливість користуватися економічною, соціальними та політичними можливостями, також вони є менше представлені у формальній зайнятості, на керівних посадах та в офіційних структурах, тому їхні потреби та права можуть бути не враховані в період надання допомоги при переїзді та під час тимчасового/постійного проживання в нових громадах.

1.4. Ключові проблеми ВПО

Сам факт переїзду, а тим більше вимушеного, вже призводить, до того, що у осіб виникають проблеми різного роду характерів. Проте як з боку уряду, так і з боку суспільства, не приділяється належної уваги до осіб, які були вимушені здійснити внутрішнє переміщення та відповідно отримали статус ВПО.

Виділяються такі найбільш розповсюджені проблеми, з якими зіштовхуються внутрішньо переміщені особи. Серед них:

Економічні проблеми. У осіб, які були вимушені переїхати, з'являється обмеженість в отриманні засобів для існування, повністю, або частково, особи були позбавлені попереднього капіталу у вигляді будинків, заощаджень, місць роботи. Це призводить до втрати матеріальних благ та фінансової невпевненості. На новому місці, їх може чекати відсутність економічних перспектив, що викликатиме наступні хвилі примусового переміщення

постраждалого населення. А також затримка виплат, соціальної допомоги з боку держави.

Проблеми з психічним здоров'ям. Особливо ця проблема стосується осіб, які були вимушені виїхати внаслідок саме збройних конфліктів. У людей виникають посттравматичні стресові розлади у відповідь на насильство та депресію як реакцію на втрату. Також у осіб спостерігаються напади паніки, тривожні розлади (Saxon, Makhashvili, Chikovani, Seguin, McKee, & Patel, 2016). Більше кажучи, психологічні страждання, які виникають сприяють шкідливій поведінці для здоров'я, а саме призводять до пияцтва та куріння (Owoaje, Uchendu, Ajayi, & Cadmus, 2016). Штомпка (2001) виділяє такі симптоми культурної травми: синдром недовіри, похмурий погляд на майбутнє, ностальгію за минулим, політичну апатію, травми колективної пам'яті.

Комунікаційні проблеми. Окрім втрати дому, землі, доходу, товарів чи інших форм власності, для внутрішньо переміщених осіб виникає ще ситуація пов'язана з такими нематеріальними речами як втрати дружби та почуття належності до певного місця. Переміщення обов'язково змінює відносини людей і їхню ідентифікацію з конкретним місцем. У зв'язку з тим, що ВПО повинні покидати своє колишнє місце проживання – виникає розрив в спілкуванні зі своїм попереднім групами - місцевою громадою, родичами, друзями. Нова громада може не прийняти нових осіб, або переселенці не інтегруються, адаптуються до приймаючої громади. ВПО часто відчують себе чужими в своєму притулку, де місцеве населення може бути з іншої етнічної і/або релігійної групи і/або може говорити іншою мовою. Отже, ВПО можуть не відчувати себе бажаними гостями, попри те, що вони мають те саме громадянство, що і населення, яке їх приймає (Brun, C).

Ярликування. Як біженці, так і внутрішньо переміщені особи піддаються певний стереотипам, що вони беззахисні, безсилі, ті, що постійно потребують допомоги, їх сприймають так, ніби вони користуються послугами та «сидять на шії» у приймаючої громади (Dorsh, 1981). Ярликування має ефект відділення

людей від їхнього контексту, їхнього минулого життя і причин їхнього переміщення (Rajaram, 2002).

Проблеми з медичним обслуговуванням та здоров'ям. Постраждале, переміщене населення часто залишається без доступу до медичних послуг, на які вони традиційно покладалися, що призводить до того, що їхній стан здоров'я погіршується. Нестача продовольства та недоїдання серед ВПО – поширена ситуація, що також може призводити до різного роду серйозних ризиків для здоров'я.

Проблеми бюрократії. Серед внутрішньо переміщених осіб спостерігається втрата документів, це перешкоджає майбутньому працевлаштуванню, відвідуванню інституцій освіти, також медичних закладів, право голосу та іншого роду послуг. А через довготривалий процес отримання статусу ВПО та в майбутньому можливості розраховувати на економічну підтримку з боку держави, переселенці залишаються тимчасово без цієї грошової допомоги.

В такий складний період часу для осіб, які змушені покидати своє постійне місце проживання, ще й спостерігається ряд викликів, яких їх чекає. Проблеми з фінансовим забезпечення починають вже зустрічатися на перших етапах переїзду, коли попереднє місце роботи вже втрачене, нове ще не знайдене, на додачу до цього, виникає необхідність, або в оренді, або в купівлі нового житла, що створює додаткові витрати для переселенців. Крім цього, вони можуть залишатися як без допомоги, підтримки своїх близьких людей, так і спостерігатися неприйняття з боку нової громади. На додачу, можуть виникати проблеми як з психічним, так і з фізичним здоров'ям. Держава виставляє ряд правил, без отримання яких, переселена особа може залишитись без фінансової допомоги, доступу до освітніх та медичних закладів. На додачу, до всього ВПО може повноцінно не інтегруватися до нової громади.

1.5. Стан забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб

1.5.1. Міжнародні стандарти захисту

Як згадувалося раніше, ВПО – це ті, хто не перетнули межі державного кордону та залишились в країні громадянами, якої вони є, тому саме, власне, держава та державна політика повинна бути спрямована на захист цієї категорії населення. Проте, якщо національні кроки не є дієвими та не в змозі захистити переміщених осіб, міжнародні організації можуть втрутитися в наявну ситуацію та надати власну допомогу.

Хоча переміщення буває з різних причин, серед яких можна виділити екологічні, різного роду конфлікти, переслідування, тому для кожної ситуації необхідні різні агенти, які будуть відстежувати поточну ситуацію вимушених переселенців. Проте, є загальні, універсальні структури та документи, які допомагають у вирішенні проблем для ВПО.

Громадянські війни вплинули на те, що почалося більше використання поняття внутрішньо переміщені особи, у зв'язку зі збільшення їхньої чисельності, а також на більше використання цього поняття вплинуло ще й розвиток міжнародного права. Тому, до кінця 20 століття Генеральної Асамблеї ООН та Комісії з прав людини були розроблений ще один документ - «Керівні принципи з питань переміщених всередині країни осіб», вони регулюють переміщення всередині країни та є формою для міжнародних, неурядових організацій та для державних установ, які беруть даний документ за основу при розробці захисту та розвитку вимушених переселенців (ООН, 1998).

Згодом, для покращання ситуації у вирішенні проблем внутрішніх переселенців, було розподілено обов'язки між різними міжнародними структурами. За правовий захист та забезпечення тимчасовим житлом, відповідальна Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (УВКБ ООН). Світова продовольча програма – у галузі матеріально-технічного постачання, ЮНІСЕФ – у галузі водопостачання, забезпечення санітарії та харчування, УКГП – у галузі телекомунікаційного забезпечення та Всесвітня організація охорони здоров'я – у сфері охорони здоров'я. Програма розвитку ООН – у питаннях довготермінової реабілітації та

відновлення (Козинець, Шестак, 2014). Всесвітня організація охорони здоров'я - психологічний стан внутрішньо переміщених осіб (ВОЗ, 2014).

Вже в 2012 році УВКБ ООН створило нову програму стосовно захисту внутрішньо переміщених осіб. Було додано нові правила, згідно, з якими організація не тільки застосовує гуманітарну допомогу, але й охоплює всі аспекти допомоги до кінця вирішення проблем для внутрішньо переміщених осіб (UNCHR, 2012).

Також в цьому році Міжнародною федерацією соціальних працівників, було ухвалено міжнародний документ «Переміщені особи». В цьому документі зазначено, що робота з переміщеним населенням повинна бути націлена на забезпечення стійкості, подолання залежності від гуманітарної допомоги, відновлення виробничого потенціалу, відновлення соціально-культурних і громадських структур, а також особисту і колективну здатність вносити активний внесок у національне та регіональний розвиток (IFSW, 2012).

Після початку війни на сході України, міжнародні організації також надавали власну допомогу при вирішенні ситуації. Спільними зусиллями, разом з Європейським Союзом, Організацією Об'єднаних Націй, Групи Світового банку, під керівництвом та за участі уряду України було розроблено звіт щодо оцінки відновлення та розбудови миру на сході України (ЄС, ООН, & Світовий банк, 2015, березень). В цьому звіті було оцінено потребу внутрішньо переміщених осіб та оцінено орієнтовні обсяги фінансових потреб для відновлення, розбудови частини території України та забезпечення гідних умов для ВПО. В 2014 році розпочав свою роботу Офіс ООН з координації гуманітарних питань. Загалом, майже всі структури ООН були залучені до програм захисту прав переселенців, створення умов для гідного життя та інтеграції. Так, в 2016 році впроваджено «Програму відновлення та розбудови миру». Були залучені такі структури як ООН-Жінки та Фонд ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). З 2016 року за сприяння

Міжнародної організації з міграції (МОМ), діють моніторингові опитування щодо ситуації з ВПО.

Отже, міжнародні організації більшою мірою опікуються питаннями біженців, адже, саме вони перетинають кордон, в той час як переселенці залишаються в межах своєї країни. Незважаючи на це, різноманітні не національні організації можуть пропонувати підтримку, до них належать Організація Об'єднаних Націй та різні його підрозділи, серед яких: ЮНІСЕФ, ООН – жінки, ЮНФПА, УВКБ ООН, до організацій, які надають допомогу також належать Група Світового банку, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна організація з міграції.

Захист для внутрішньо переміщених осіб також підтримується міжнародними документами, до яких належать «Керівні принципи з питань про переміщених осіб всередині країни» та IV Женевська конвенція, які забезпечують дотримання прав і свобод для внутрішньо переміщених осіб, а також їхній розвиток та захист. Хоча пріоритетність в захисті ВПО лежить на країні, в якій вона залишається, проте міжнародні організації також не залишаються осторонь та пропонують співпрацю та допомогу.

1.5.2. Державна політика щодо ВПО

Окрім міжнародних організацій, головними за фіксацією дотримання та забезпечення прав ВПО – є держава, в якій перебуває особа зі статусом ВПО. Окупація східної частини України та продовження бойових дій, призвела до невідконтрольності частини територій Донецької та Луганської областей України, як наслідок існує значне ускладнення отримання з боку ВПО державних послуг та оформлення документів, що підтверджують особу чи статус людини. 20 жовтня 2014 року, президентом України було підписано закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». В цьому законі описується ряд дій, які гарантує держава стосовно внутрішньо переміщених осіб. Серед них забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість, пенсійне забезпечення,

загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту. Внутрішньо переміщені особи мають право здійснювати виборче волевиявлення. Проте постають деякі обмеження, адже відповідно до Закону України «Про місцеві вибори», внутрішньо переміщені особи мають можливість брати участь лише на загальнонаціональних виборах та позбавлені права брати участь у виборах до місцевих органів влади за новим місцем проживання. Також державою було описано джерела фінансового та матеріально-технічного забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (Закон України про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, 2014). Державою ініційована щомісячна адресна допомога для осіб, які мають довідку переселенця. Проте транзакція коштів відбувається лише через «Ощадбанк», що обмежує переселенців у праві вибору банку, через який вони бажають отримувати щомісячну адресну допомогу.

В грудні 2015 затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Комплексну державну програму щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року». Програма передбачає розв'язання основних проблем внутрішніх переселенців, зниження рівня соціальної напруженості, сприяння інтеграції та соціальній адаптації, забезпечення сприятливих умов життєдіяльності, забезпечення підтримкою, в тому числі і матеріальною (Кабінет міністрів України, 2015). Проте представлена програма не відповідає вимогам Закону України «Про державні цільові програми». У тексті відсутні джерела та обсяги фінансування, також деякі пункти не містять зазначені результати, на які очікують виконавці, що унеможливило проведення моніторингу виконання програми (Донбас СОС, 2016).

Від серпня 2016 року, Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, яка спрямована на відновлення та розбудова миру на

цих територіях, передбачає стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад (КМУ, 2016, серпня).

Вже в 2017 році, урядом була розроблені «Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року». Було виявлено, що попередня стратегія не несла довготривалий характер та була досить обмежена в часі. Тому в новій стратегії враховані недоліки та розроблений комплекс дій в перспективі з впровадженням довгострокових рішень (КМУ, 2017, листопада). В 2020 році, урядом було висунуто пропозицію про продовження стратегії інтеграції ВПО до 2023 року, яка передбачає продовження сприяння інтеграції внутрішніх переселенців, забезпечення повного доступу до адміністративних, соціальних та інших послуг, а також налагодження зв'язку в громадах, які приймають.

Разом з Міністерством інформаційної політики України, Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та громадською організацією «Донбас СОС», було створено «гарячу лінію» для безкоштовної консультаційної допомоги для переселенців та осіб, які постраждали від конфлікту на Сході України (Міністерство культури та інформаційної політики України, 2019).

Отже, біженці знаходяться під захистом чисельних міжнародних законів та конвенцій, вони захищені від жорстокої поведінки, експлуатації, або примусового повернення до своїх країн. В той час, як внутрішньо переміщені особи, рятуючись від збройного конфлікту та насилля, лишаються на території власної держави, тому вони не мають доступу до всіх систем захисту і допомоги, які надаються біженцям. Обов'язок забезпечення реалізації прав та свобод щодо вимушених переселенців покладається на державу, громадянами якої вони є. Українським урядом було зроблено ряд дій, які допомагають покращити їхнє становище. Було затверджено закон, в якому описують перелік кроків, які будуть здійснено щодо переселенців, він включає процес нарахування адресної допомоги. Ще одним кроком з боку держави було затвердження комплексної програми, яка передбачає розв'язання основних проблем ВПО та програми по відновленню та розбудові миру на сході України.

На додачу до цього, розроблено стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб, проте її доводилось продовжувати декілька разів, через те, що вона мала недовготривалий характер. Разом з громадськими організаціями було створено консультаційну підтримку для осіб, які постраждали від наслідку війни. Проте здійснені кроки з боку держави щодо переселенців не завжди є дієві, викликають ряд суперечностей та неточностей.

1.6. Вплив COVID – 19 на внутрішньо переміщених осіб

Під час будь-яких криз, мігранти є більшою мірою чутливі під впливом ситуації, адже вони вже віднесені до категорії вразливих осіб. Більше того, пандемія та обмежуючі заходи загострили і посилили вже існуючі проблеми як економічного, так соціального та політичного характерів. Пандемія COVID-19 є стримуючим фактором, який сповільнює, або взагалі зупиняє будь-які міграційні процеси по всьому світу та в середині країни, зокрема.

Внутрішньо переміщені особи, змінюючи своє попереднє місце проживання, а й відповідно місце роботи, під впливом коронавірусу, опиняються ще в більш складному і без цього, економічному положенні. Результатом введення карантинних заходів відбувається скорочення робочих місць і зростання безробіття. Особи, які раніше були вимушені їхати закордон, здійснюючі трудову міграцію, наявність пандемії унеможлиблює цей процес. Відсутність економічних ресурсів впливає на ряд наступних факторів.

Обмеженість ресурсів у зв'язку з вимушеним переїздом та пандемією COVID – 19, спричиняє до погіршення різного роду умов, в тому числі і житлових. ВПО змушені жити під одним дахом з не однією сім'єю, що утрудняє дотримання соціальної дистанції та збільшує ймовірність розповсюдження інфекції. Для Донбасу характерна робота на шахтах та різного роду підприємств, для такого виду роботи є відсутність працювати віддалено, тому під час карантину продовжувалась вестись робота в шахтах, що знову ж таки, збільшувало ймовірність підхопити інфекцію, адже для повноцінної роботи в шахті, в повній мірі дотримання всіх карантинних норм – неможливо.

Наявна ситуація, яка спостерігається в усьому світі пов'язана з пандемією, ускладнює і так нелегке переміщення переселенців. Особи, які втратили роботу у зв'язку з внутрішнім переміщенням і потребують термінового фінансового забезпечення, не мають можливості виїхати закордон, щоб заробити гроші, у зв'язку зі закриттям кордонів, або знайти нове місце працевлаштування в межах своєї країни у зв'язку з закриттям тимчасово, або назавжди різного роду закладів через карантинні обмеження. Економічні проблеми призводять до того, що внутрішні переселенці вимушені жити в одному помешканні з незнайомими людьми та порушувати соціальну дистанцію, подібна ситуація спричиняє розповсюдження захворювання. Ще одним фактором, який характерний для Донбасу, що спричиняє розповсюдження – праця на шахті. Виконувати роботу дистанційно неможливо та дотримуватися карантинних норм та правил в роботі на шахті також неможливо.

1.6.1. Становище внутрішньо переміщених жінок в результаті впровадження карантинних норм через розповсюдження COVID – 19

Криза коронавірусу ще більше погіршила становище такої вразливої категорії як жінки з числа переміщаються осіб. Вони почали піддаватися ще більшому ризику бути потерпілими від гендерного насильства (United Nations, 2020, April). Вони виконують основну частину неоплачуваної роботи по дому і догляду, що ще й посилюється карантинном.

Чоловіки залишалися основними особами, які забезпечують сім'ю, зі скороченням робочих місць, безробіттям та ізоляцією вдома під впливом COVID – 19, ряд цих факторів викликає стресовий стан, на додачу до цього повне обмеження фізичного пересування в межах одного простору, дому, підсилює вчинення різного роду насилля як фізичного, сексуального, так і психологічного.

Більше кажучи, сексуальні домагання можуть спостерігатися не тільки від чоловіка, з яким жінка має офіційно зареєстрований шлюб чи проживає в цивільному шлюбі, але й також від співмешканців, з якими доводиться жити разом через обмеженість ресурсів та можливість орендувати чи купити власне житло (Guadagno, 2020).

Частково призупинилося надання медичних послуг в тому числі в області сексуального і репродуктивного здоров'я в результаті COVID-19, це зменшує можливість повноцінно для переміщених осіб, в тому числі і для жінок стежити за становищем власного здоров'я (United Nations, 2020, June). Вищезазначені обмеження стають серйозно, актуальною небезпекою, особливо для жінок.

На додачу до цього, жінки є більш залучені у сфері надання медичних послуг, що збільшує ризики для здоров'я жінок підхопити захворювання коронавірусу (United Nations, 2020, April).

COVID – 19 приніс для жінок ще такі труднощі як закриття таких інфраструктурних об'єктів як дитячих садків та шкіл. Надання освітніх сфер лягло на плечі батьків, адже загалом подібні освітні інституції в невеликих містах, містечках України, зокрема і в Донецькій області, не є забезпечені достатніми технічними обладнаннями та можливостями, що ускладнює дотримання дистанційного формату навчання. Проте, доглядом та вихованням займаються саме жінки, тому навантаження зросло більшою мірою для матерів. Окрім, збільшення навантаження пов'язане з дітьми, збільшилося навантаження пов'язане для жінок з опікою над літніми родичами (Потарская, 2020, жовтень).

Отже, жінки найбільше відчують на собі прояви фізичного, сексуального, психологічного насильства та експлуатації. Ці явища стали спільною рисою сучасних збройних конфліктів і криз переміщення. Адже переміщені жінки часто змушені брати на себе інші, або додаткові обов'язки в результаті розлучення зі своїми сім'ями. Стресовий стан, який викликаний скороченням робочих місць, ізоляція вдома та ряд інших факторів спричинений пандемією COVID – 19, створює сприятливі умови для збільшення рівня агресії

та насильницьких дій по відношення до жінок. Закриття садків та шкіл продукує додаткове навантаження для жінок.

РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ МНОЖИННИХ ВРАЗЛИВОСТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ЖІНОК У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Методологія та дизайн дослідження

Емпіричний аналіз представленої теми полягав у виявленні різних точок зору щодо вразливостей для внутрішньо переміщених жінок саме з Донецької області. Емпіричний матеріал для дослідження базувався на глибинних напівструктурованих інтерв'ю, що були взяті у жінок, які були вимушені переїхати з цієї області у зв'язку зі збройним конфліктом, або іншими обставинами.

В результаті польового дослідження було проведено 9 напівструктурованих телефонних інтерв'ю з жінками ВПО з додатковими вразливостями. Перевага надавалась саме онлайн формату, адже у зв'язку з карантинними обмеженнями та перебуванні в різних містах, це ускладнювало процес проведення інтерв'ю face-to-face. В середньому інтерв'ю тривало 45-50 хвилин. Деякі учасниці використали можливість анонімності та не називали власних імен. Польовий етап тривав з 22 вересня по 16 жовтня 2020 року. Гайд інтерв'ю було створено двома мовами (українською та російською), адже для Донецької області характерне вживання та використання в повсякденному житті російської мови, тому, щоб уникнути нерозуміння, або важкого сприйняття однієї з мов з боку ВПО, можна було б перейти на комфортну для респондента мову.

Відбір учасниць до дослідження відбувався за допомогою локальних «консультантів», представників НГО, які працюють з ВПО у прифронтових громадах Донецької області. Детальні характеристики респонденток зображені у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Соціодемографічні характеристики респондентів

№	Громада	Вразливість
P1(Ірина)	Велика Новосілка	Мама-одиначка

P2 (анонімно)	Очеретине	Багатодітна мама
P3 (Тетяна)	Курахове	Багатодітна мама
P4 (Оксана)	Курахове	Мама-одиначка
P5 (Віталіна)	Курахове	Людина з інвалідністю
P6 (Оксана)	Курахове	Багатодітна мама
P7 (Ірина)	Званівка	Має дитину з інвалідністю
P8 (Ірина)	Званівка	Багатодітна мама
P9 (анонімно)	Очеретине	Мама-одиначка

Принципом обрання громад були такі критерії:

- міський контекст (м.Курахове)
- сільський контекст: селища міського типу та прилеглих сіл, що знаходяться недалеко від місця збройних дій (Очеретинська ОТГ)
- сільський контекст більш віддалених від ведення бойових дій сіл і селищ (Званівка, Велика Новосілка)

Три різні контексти дають змогу простежити різний рівень задоволення внутрішньо переміщених осіб, описати соціально-економічний та інфраструктурний контекст населених пунктів в залежності від місця їхньої міграції ().

Курахівська територіальна громада (м. Курахове - адміністративний центр громади)

Населення Курахове: 19 511 осіб

ВПО: 321 особа. ВПО становлять 2% від усіх мешканців.

Курахове – це невелике місто, яке знаходиться за 20 кілометрів до лінії зіткнення.

На території міста Курахове знаходяться такі освітні заклади як дитячі садки - 6, школи – 5, технікуми - 2. В місті облаштовано амбулаторію, в якій приймають сімейні лікарі, можна здати аналізи. Працює також міська лікарня, на базі якої є декілька відділень районної лікарні (лор, травматологія,

реанімація). В міській лікарні приймає також гінеколог, окуліст, невропатолог, уролог та інші вузькі спеціалісти.

В місті працює 4 банки та більше 10 банкоматів, якими користуються як містяни так і приїжджі з району. Також в місті працює спортивний комплекс «Олімпійський», Будинок культури з різноманітними гуртками для дітей (платні), музична школа, бібліотека, в якій є один комп'ютер. В місті є пошта, супермаркети.

Транспортне сполучення наявне, але не є досить впорядкованим. Автобуси їдуть в різних напрямках, але всередині громади транспортне сполучення обмежене між малими населеними пунктами. Громадський транспорт відсутній, єдина можливість для пересування по місту - це «робочий» автобус для працівників Курахівської ТЕС.

Щодо підприємств, в Курахово працюють декілька містоутворюючих підприємств: Курахівська ТЕС, металургійне підприємство, машинобудівний завод, будівельні, транспортні, елеватор та інші. Можна помітити, що робота на представлених об'єктах характерна для чоловіків, а це є найбільші підприємства в місті, де зосереджена велика частка робочих місць.

Очеретинська селищна територіальна громада (сmt Очеретине - адміністративний центр громади)

Населення Очеретине: 4010 осіб

Інформація про чисельність ВПО – відсутня

Селище розташована близько до лінії зіткнення. На її території є багато військових.

В сmt Очеретине є дитячий садок, але він потребує ремонту, до того ж в через нестачу бюджетних коштів було закрито дві групи. Також в селищі знаходиться загальноосвітня школа I-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів. Проте вона не є доступною для дітей з інвалідністю та/чи там нема інклюзивних класів, відповідно до потреб кожної дитини з інвалідністю.

Щодо транспортного сполучення, зі смт Очеретине прямі автобуси не ходять, є лише транзитні. Розклад транспорту незручний, особливо це впливає на жінок та чоловіків, які не мають можливості працевлаштуватися у своєму населеному пункті та змушені шукати роботу в іншому, а також на ті вразливі групи, які їдуть в інші населені пункти, щоб отримати соціальні послуги, обстежитися та лікуватися у спеціалізованих закладах та зняти готівку в банкоматах, адже банкомати в Очеретино відсутні.

В селищі наявна амбулаторія загальної практики сімейної медицини. Але існує проблема відсутності спеціалізованого обладнання, спеціалістів, наприклад, гінеколога, стоматолога, мамолога та пункту здачі аналізів.

В Очеретино відсутні промислові підприємства. Основний вид діяльності, в якому залучені мешканці селища – вирощування сільськогосподарської продукції. Проте деякі чоловіки їздять на Авдіївський коксохімічний завод, але здебільшого для цього треба мати власний транспорт, бо графік курсування автобусів не відповідає робочому графіку.

Званівська сільська об'єднана територіальна громада (с. Званівка - адміністративний центр громади)

Населення Званіки: 1 701 особи

ВПО: 141 особа. ВПО становлять 8% від усіх мешканців

Званіка знаходиться за 27-30 кілометрів до лінії зіткнення

Дитячого садка в с. Званівка немає, діти ходять до сусідньої громади. Проте в с. Званівка є єдина на всю сільську громаду амбулаторія (з денним стаціонаром), але обладнання для проведення клінічних аналізів та діагностики захворювань відсутнє. Тому люди змушені їхати до сусідніх міст, що спричиняє певні фізичні та матеріальні незручності, особливо для вразливих та маломобільних верств населення.

В селі Званівка працює бібліотека, але вона знаходиться на межі закриття, також тут є будинок культури, який також потребує ремонту. У Званівці є громадські парки, футбольне поле, однак спортивні заходи майже не проводяться.

Є проблеми із працевлаштуванням, зокрема жінок, більшість із них зайняті домашнім господарством, адже роботи в цьому селі немає. Працевлаштуватись можна в найближчому місці, але транспортне сполучення потребує налагодження функціонування, адже існує незручний графік.

Великоновосілівська територіальна громада (сmt Велика Новосілка - адміністративний центр громади)

Населення Великої Новосілки: 5 468 особи

Дані про чисельність ВПО - відсутні

Велика Новосілка розташована приблизно за 55 кілометрів до лінії зіткнення.

В селищі є дві школи: Гімназія з ЗОШ I ст. та ЗОШ I-III ст. № 2. Є шкільний автобус, який довозить дітей з багатьох населених пунктів. Працює група подовженого дня до 16-00. Також у Великій Новосілці є два дитячі садочки.

У сmt Велика Новосілка працює Спортивно-оздоровчий комплекс (в ньому є бібліотека – дитяча та доросла, тренажерна зала, працюють гуртки. Проте технічний стан не скрізь задовільний.

У Великій Новосілці функціонує центральна районна лікарня та районний центр первинної медико-санітарної допомоги. В цих закладах приймають сімейні лікарі, педіатри, стоматологи, гінекологи та інші вузькопрофільні спеціалісти. Є рентген-кабінет, флюорографія, МРТ, клінічна лабораторія. Також працюють хірургічне, терапевтичне, гінекологічне, інфекційне відділення, є пологовий будинок, проте відсутній дитячий стаціонар, тому мешканці громади вимушені їздити до Маріуполя за 124 км. Також в сmt працює центр соціально-психологічної реабілітації дітей.

У сmt Велика Новосілка працює 5 аптек та аптечних пунктів, а також працюють 2 банки та є 5 банкоматів.

В селищі громадський транспорт відсутній взагалі.

Як і в інших громадах, у Великоновосілківській громаді досить обмежені можливості працевлаштування. Робочі місця є в основному в селянських фермерських господарствах, бюджетних установах та приватних підприємців.

2.2. Основні проблеми на шляху у ВПО

Відповідно до результатів опитування, 45% ВПО оцінили своє фінансове становище як «коштів вистачає лише на харчування», або «змушені заощаджувати навіть на харчуванні». Це означає, що майже половина переселенців мають проблеми з фінансовим становищем (МСПУ, 2020).

Результати дослідження «Про гендерний аналіз щодо дотримання прав ВПО» свідчать, що жінки знаходяться в більш економічно вразливому стані за чоловіків. Описуючи фінансове становище власного домогосподарства, 27,5% жінок та 20,7% чоловіків, дали відповідь, що змушені заощаджувати навіть на харчування (Український інститут соціальних досліджень ім. Олександра Яременка, 2017).

«Дуже важко було, було таке, що стояли ділили буханку хліба на чотирьох дітей, було дуже важко. У перші дні, робота тільки на пів ставки, я не знала, що краще дитині взуття купити, або поїсти, натерпілися ми багато».

(Р6, Курахове, багатодітна мама)

«Було дуже важко в фінансовому плані, коли ми переїжджали не виплачували пенсію ні мені, ні батькам, чоловік втратив роботу, було дуже важко. Тоді ще ніяка організація нічого не давала. Я дуже багато займала у людей. Я ходила до завідувачки садка і просила, щоб купувати товари в магазині на список, тому що немає грошей. Я коли вперше взяла в борг продукти, я себе відчувала, як ніби я винна, що немає грошей (плаче)».

(Р4, Курахове, мама-одиначка)

Державою зараз не запроваджено механізмів захисту майнових прав людей. Тому питання забезпечення житлом стає особистою проблемою для

ВПО. Це питання має масштабні наслідки оскільки значна кількість переселенців під час вимушеного переїзду, залишаються без даху над головою. В новому місці проживання вони змушені шукати тимчасові будівлі чи квартири для проживання, а у зв'язку з поганим фінансовим становищем, їм доводиться перебувати не завжди в задовільних умовах.

«Жила у родичів, були постійні скандали. Кілька місяців вже живемо окремо від родичів».

(Р3, Курахове, багатодітна мама)

«Спочатку нас поселили в дитячий садок, ми спали на підлозі декілька сімей. Ми дуже багато поміняли житла, колись знайшли одну хатку і ми там спали на підлозі, було дуже холодно, тому що не було ліжка, бабуся просто надала цей сирий будиночок, і підлоги навіть можна сказати не було. Потім ми знайшли інший будинок, але нам сказали виїхати й так три рази. Потім вже з дому привезли свої ліжка».

(Р6, Курахове, багатодітна мама)

Респондентки зазначили, що першочергово держава повинна вирішити саме ситуацію з житлом, адже можливості купити, фінансове становище не дозволяє, тому доводиться орендувати, що створює додаткові витрати:

«Хоча б, щоб один для всіх будинок побудували, якусь багатопверхівку для всіх, зібрати всіх до купи, ось так от можна. Ось ті, хто знімають в Курахово, то там тільки за житло 3000, плюс за квартиру платити. У зимовий період більше, звичайно».

(Р6, Курахове, багатодітна мама)

Також відкрите питання залишається і про наявність житла, що залишилося на непідконтрольній території України. Крім того, що воно постраждало від боєприпасів, результатом, яких були збройні дії, до того ж відбувається пограбування цих будинків/квартир: *«Людей немає, повиїжджали багато, розграбували все, будинки порушили, повитягали».* (Р9, Очеретине, мама-одиначка), *«у нас в Мар'янці квартиру обікрали»* (Р4, Курахове, людина з інвалідністю).

Вимушений переїзд – це не лише зміна місця проживання, але й в основному, зміна місця працевлаштування. Маючи більш-менш налагоджене життя на попередньому місці, при переїзді, воно таким не залишається. З'являється ряд проблем і одна з них – це неможливість забезпечити себе та власну сім'ю: знайти місце роботи. Ситуація з цим в Україні є не дуже благополучною.

«Працевлаштування було складне, все заново довелося починати. Все з найнижчого розряду, наче й не було 10 років досвіду в Донецьку, тому що тут все спочатку. Заробітна плата нижче. Після війни тут постійний «простой», працюємо неповний робочий день, тому доводиться підробляти в торгівлі, де вийде, бо не виходиш у свої години, на свій оклад».

(Р4, Курахове, мама-одиначка)

Станом на квітень – червень 2020 року частка працевлаштованих внутрішньо переміщених осіб становила 46%. Згідно з Державною службою статистики України, серед загального населення України у період з січня по червень 2020 року, рівень зайнятості становив 56,7% (ДССУ, 2020).

Для осіб працездатного віку (від 20 до 64 років), рівень зайнятості для внутрішньо переміщених осіб є нижчим у порівнянні з цією ж віковою групою серед загального населення України (ДССУ, 2020). Так, ці показники становлять 56% та 67% відповідно (МСПУ, 2020).

Серед цих 56% працевлаштованих ВПО, чоловіки становили 72%, а жінки – 50% (МСПУ, 2020). Серед 67% загального населення України, частка працевлаштованих чоловіків і жінок становили 70,8% і 60% відповідно (ДССУ, 2020). Результати свідчать про гіршу динаміку працевлаштованих ВПО в порівнянні з загальним населенням щодо жіночої статі, проте, кращу стосовно - чоловічої. Отже, жінкам більшою мірою під час переїзду доводиться виконувати обов'язки по домашньому господарству, а роль «годувальника» сім'ї перекладається на чоловіка. Тобто у зв'язку з вимушеним переїздом ще більше загострюється питання недотримання гендерної рівності.

«Найважче – це знайти роботу та отримати пільги для переселенців. Я і не отримувала, а чоловік на якийсь місяць ледь вибив кошти, один місяць він отримував їх і все більше нічого. Працює чоловік тільки декілька років, до того був безробітний, роботу знайти тяжко. На біржу ставав по роботі».

(Р8, Званівка, багатодітна мама)

«Коли ми шукали роботу до війни, то йому (чоловіку, інвалід 3 групи) відмовляли багато, говорили у тебе одне око можеш втратити ще одне і тоді взагалі повністю Ви осліпнете, і тоді він працював неофіційно, він на будівництвах підробляв. З початок війни будівництва закінчилися. Вдома він робить все, він отримує пенсію».

(Р6, Курахове, багатодітна мама)

Помітна тенденція, що саме люди з меншими ресурсами мігрують в межах Донецької області, саме туди, де є родичі чи знайомі. А інші області чи великі міста обирають люди більш економічно забезпечені. Проте не всі з-поміж ВПО також мають можливість поїхати до родичів, знайомих. Тому ще одна проблема, яка виникає – це інтеграції до нової громади. Вони змушені переїжджати до незнайомих місць, змінювати звичний спосіб життя та відповідно мати нове оточення, громаду.

«Був не так страшний переїзд, а що люди будуть не так ставитися саме тому що ти з Донецька».

(Р2, Очеретине)

Через обмеженість економічних ресурсів, ВПО можуть почувати себе неповноцінними членами нової для них громади, гіршими за місцевих мешканців.

«Тому що переселенцям складніше, вони починають нову роботу шукати, вона малооплачувана, тому що тут є вже люди які постійно жили, а коли приїжджають з інших міст, то втрачають не тільки своє житло, роботи, а ще й статуси, навички».

(Р4, Курахове, мама-одиначка)

Отже, внутрішньо переміщені особи на шляху втечі зі свого попереднього місця проживання через насамперед воєнний конфлікт зустрічаються з численними проблемами. Першочерговою проблемою постає питання з фінансовим забезпеченням, адже ВПО втрачають наявну роботу, що своєю тягне питання щодо житла, яке вони також втрачають у зв'язку з вимушеним переміщенням на нове місце та неможливості повернутися, по-перше, через активні бойові дії, по-друге, через руйнацію цього житла у зв'язку з цими ж бойовими діями. Тому переселенці зустрічають з проблемою нестачі фінансових ресурсів та відсутністю житла. Окрім цього, ВПО втрачають родинні, дружні зв'язки через переселення до нових громад. З'являється проблема інтеграції до нової спільноти, де нових мешканців можуть не завжди привітно зустріти, або закритістю самих переселенців та небажанням спілкуватися з оточуючими, що створює додатковий стрес та внутрішній дисбаланс та погіршує психічне здоров'я ВПО.

2.3. Заходи, які спрямовані на допомогу стосовно ВПО у Донецькій області

Для більшості ВПО постає актуальним питання з фінансовою і не тільки допомогою, адже більшість з них не можуть знайти роботу за спеціальністю, тому змушені розраховувати на допомогу від держави, а також від міжнародних організацій та гуманітарних програм допомоги (Длугопольська, 2018). Хоча серед опитаних ВПО, 61% респондентів зазначило, що головний джерелом доходів є саме заробітна плата. Проте, на другому місці залишається саме допомога від держави як джерело доходів, це зазначило 51% респондентів (МСПУ, 2020).

«З боку держави - це були виплати як переселенця, так, платили нам переселенські гроші. Отримую за ВПО по тисячі й плюс на себе 445 грн. У мене ще були дитячі гроші, виходить, там суми 700-800. Так, держава нам допомагала. Що ще має зробити держава ... нам мені здається досить дали, я дуже всім задоволена, ну а далі я сподіваюся ми самі ».

(P2, Очеретине, багатодітна мама)

Найчастіше, респонденти згадують фінансову підтримку від держави у вигляді адресної допомоги: *«Крім держави не отримуємо допомогу. Раніше як все починались, то була і гуманітарна допомога, зараз тільки адресну допомогу отримуємо»* (P7, Званівка, має дитину з інвалідністю).

Ще одним джерелом доходів та фінансову допомогу, яку згадували переселенці були пенсія за віком, або вислугою років (38%) та соціальна допомога (18%) (МСПУ, 2020).

«У мене є пенсія по інвалідності, переселенські і чоловік отримує гроші по догляду за мною. Отримую 2100, що маю першу групу».

(P5, Курахово, людина з інвалідністю)

«Держава виплачує допомогу по інвалідності».

(P7, Званівка, має дитину з інвалідністю)

Проте в Україні постає ситуація, що пенсія розглядається як один із видів соціальних виплат. Ці соціальні виплати закріплені до місцевих бюджетів та надаються за місцем реєстрації. Тому ця система ще більше ускладнює процедуру отримання пенсії під час війни (ПАКС, 2019, березень).

Частка ВПО, які згадали гуманітарну допомогу, була незначною та станом на 2020 рік становить - 2% (МСПУ, 2020). Проте, така ситуація була нехарактерна станом на початок окупації сходу України та початку масового вимушеного переїзду з окупованих територій. У зв'язку з тим, що влада ще не мала злагодженого механізму надання допомоги та брак ресурсів, значна частина змушена була розраховувати і на гуманітарну допомогу та допомогу від благодійних організацій.

«На початку в Курахово була допомога це від Ріната Ахметова, ми теж її отримували, продуктова допомога. Раз на три місяці, або раз на пів року вони в Курахово приїжджали. Зараз такої допомоги немає».

(P4, Курахово, мама-одиначка)

«Зараз благодійні фонди не допомагають».

(P5, Курахово, людина з інвалідністю)

«Раніше були допомоги, Рінат допомагав, а зараз вже давно нічого не було... Була і грошова допомога, Рінат Ахметов продукти давав».

(Р6, Курахове, багатодітна)

«Один раз нам дали продуктовий пакет і все, більше нічого не отримували від благодійних фондів. Була така одноразова акція, складали списки з переселенців і давали продуктовий набір».

(Р8, Званівка, багатодітна мама)

Зараз дійсно, відсоток надання гуманітарної допомоги значно менший, по-перше, це пов'язано з тим, що на початку все було досить хаотично і було дуже багато нагальних потреб, громадські організації швидко підключились, поки державних механізмів ще не було розроблено. По-друге, подібна динаміка пояснюється ще тим, що значно зменшився потік осіб, які реєструють себе як ВПО, відповідно зменшується чисельність людей, яким потрібна допомога.

Отже, на шляху у ВПО зустрічається ряд проблем, які потребують негайного вирішення та допомоги. З початку масового внутрішнього переміщення з боку держави були запроваджені кроки, які мають на меті стабілізувати ситуацію та допомогти переселенцям. Українським урядом було впроваджено фінансову підтримку у вигляді адресної допомоги, представлена грошова допомога залишається однією з найбільш розповсюджених способів підтримки ВПО за допомогою фінансів зі сторони держави. Також серед допомоги від держави було виділено соціальну допомогу. Проте також питанням допомоги для переселенців займаються і неурядові організації, а саме гуманітарні. Найбільший вплив від гуманітарних організацій був помітний на початку масового внутрішнього переміщення, однак з часом він зменшив свою сили та пішов на спад, тому зараз респонденти все менше згадують про допомогу у вигляді гуманітарної.

2.4. Взаємовідносини між ВПО та приймаючими громадами

Значна частина ВПО переселилась до місць в межах області їхнього попереднього проживання. Вони переїжджали як до рідних, знайомих: «Я

поїхала ближче до родичів, бо у мене маленька дитина, дуже маленький, я тоді навіть в декреті перебувала. Мені було і так страшно». (Р4, Курахове, мама-одиначка).

Проте також були вимушені переїжджати до зовсім нових для них громад, в середині яких не було їхніх знайомих. Наразі ВПО не мають можливості повертатись до своїх власних домівок та вже досить тривалий час продовжують залишатися у приймаючих громадах. Відносини з мешканцями громад вже стали повноцінною частиною їхнього нового життя. Хоча з боку ВПО спостерігалися побоювання щодо прийняття їх як повноцінних мешканців нових громад, але вони не справдились. Так, під час перших хвиль вимушеного переїзду, приймаючи громади ставалися до ВПО з розумінням, проявляли співпереживання та надавали власну допомогу. Тому можна виокремити, що під час перших етапів, хвиль, взаємодія характеризувалася як позитивна.

«Не було ніякого негативу в нашу адресу від місцевих жителів.

Співпереживали за нас. Нам завжди дзвонили, багато гуманітарної допомоги від жителів ... це і речі ».

(Р2, Очеретине, багатодітна мама)

«Речей з собою ніяких не взяли, допомагали нам люди як могли».

(Р3, Курахове, багатодітна мама)

Спостерігається динаміка зростання кількості ВПО, які вирішили не повертатися додому, особлива ця динаміка характерна в період з вересня 2017 по вересень 2018 років, станом на 2019 рік, ситуація майже не змінилась (МСПУ & МОМ, 2017, 2018, 2019). Це також може свідчити про позитивну рух прийняття з боку спільноти, яка належить до приймаючої територіальної громади.

Проведене дослідження «Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах», яке відбувалось в Вінницькій, Запорізькій, Івано-Франківській та Полтавській областях, виявило, що, в основному, ВПО описують ставлення місцевого населення щодо до них як дружнє, рідше – як нейтральне, лише окремі особи повідомляють про вороже

ставлення (Федерація канадських муніципалітетів, Міністерство міжнародних справ Канади, 2016). Хоча дослідження було проведено в інших областях, проте в Донецькій області спостерігається подібна ситуація, так, респондентки зазначали, що відчують себе на рівні в порівнянні з усіма мешканцями та не обмежують своє коло спілкування лише особами, які належать до ВПО та комунікують з усіма мешканцями.

«Особливого ставлення до себе не відчую на роботі, ні дитина в школі. Я спілкуюся і з тими, і з тими».

(Р4, Курахове, мама-одиначка)

«Тут відверті, гарні люди, нас відразу прийняли. На роботі, я не відчую якоїсь агресії, я на початку більше російською говорила, зараз вже – українською, переходимо потихеньку на українську мову і є бажання переходити, колектив це підтримує, тут доброзичливі люди. Нас тут прийняли нормально, все гаразд».

(Р7, Званівка, має дитину з інвалідністю)

Однак, взаємовідносини з приймаючою громадою зазнали певних змін впродовж тривалості конфлікту на Сході країни. Хоча і більшою мірою стосунки між мешканцями приймаючої громади та ВПО залишаються дружніми, в громаді не вирізняють на тих, хто приїхав з окупованої території, і тих, хто проживав тут і раніше. Проте, згодом частіше почали зустрічатись випадки більш ворожого ставлення до ВПО. По-перше, цьому сприяло психологічне «звикання» до переселенців. ВПО вже не сприймалися як нова для суспільства верства населення, яка потребує допомоги. По-друге, через активізацію дій, внутрішньо переміщених осіб почали звинувачувати в подіях, які почались та продовжуються на сході України. Місцеві жителі стверджували, що ВПО поводять себе так, ніби всі їм винні.

«Мене дуже дивувало ставлення по відношення до мене та моєї сім'я, приємно дивувало. Я не очікувало, що люди готові пожертвувати незнайомим людям власні речі. Це був і одяг, і речі для дому. Але потім, коли я стояла в черзі на пошті, в нас зав'язалась бесіда з місцевою жителькою, я її вперше

бачила, то вона почала говорити, що це ми самі винні, що не знали, що хочемо. Що хоч і жили на території України, але прагнули бути й рівнялись на Росію».

(РЗ, Курахове, багатодітна мама)

«Тут люди говорили, що ви приїхали, щоб на голову сісти».

(Р8, Званівка, багатодітна мама)

Отже, хоча державою запроваджені заходи, які спрямовані на покращення життя ВПО, проте їх буває недостатньо та в основному бракує, тому саме підтримка з боку оточення, з боку нової приймаючої громади, які виявляються почуття емпатії, співчуття, розуміння до ВПО додає впевненості та внутрішнього і зовнішнього захисту. Окрім нематеріальних речей було виявлено, що постійні жителі громади надають допомогу ВПО у вигляді речей, таких як одягу, посуду, продуктів. Особливо такий рух був помітний на початку внутрішнього переміщення, коли цей процес тільки починав набирати масового характеру. Впродовж часу, ставлення та взаємовідносини між ВПО та приймаючою громадою дещо зазнали змін. Почали з'являтися звинувачення та заклики про те, що мешканці сприймають ВПО як осіб, яким все винні. Таке ставлення зумовлене обмеженим доступом до ресурсів і наче "боротьбою" за них. Тобто не ВПО винні, а просто ресурсів на всіх не вистачає, тому і напруга, бо треба за них змагатись з іншими, "хто більше заслуговує", "хто більш вразливий".

2.5. Інфраструктура вразливості

Коли ми говоримо про вразливість, думаємо про особисті характеристики, такі як, наприклад, інвалідність, приналежність до етнічних меншин, похилий вік, або життєві ситуації, таких як, зокрема безробіття, наслідки стихійних лих, внутрішнє переміщення. В обох цих випадках, вразливість, в основному, стосується самого індивіда.

Але також є інфраструктурна вразливість, коли не вистачає певної соціальної мережі - завдяки якій особи могли б не відчувати цієї вразливості. В цьому випадку, вразливість виступає як певне незадоволення базових потреб.

Для ВПО з Донецької області представлена вразливість є актуальною. Фактично половини (510 тисячі 861 особа) від загальної кількості ВПО, мігрують саме в межах однієї Донецької області. Відбувається нерівномірний регіональний розподіл внутрішньо переміщених осіб по території України. Це призводить до надмірного соціального й адміністративного навантаження на громади, локальні ринки праці, соціальну інфраструктуру регіонів, до яких йде потік переселенців (Рябчук, 2020). На додачу до цього, неякісний стан інфраструктурних об'єктів пов'язаний з наслідками розпаду Радянського Союзу, який був пов'язаний з руйнування інфраструктури, побудованої на припущенні політичної (і, отже, технологічної) єдності. Регіональні конфлікти призвели до того, що кордони перетиналися через складні залізниці, трубопроводи або електричні мережі. А перехід від централізованого інфраструктурного режиму до індивідуалізованого, фрагментованого, вплинули на відносини між громадянами і державою (Sgibnev, Rekhviashvili, 2021, April 30).

Загалом утворюється ситуація за якою, незадовільний стан помешкань, соціальної інфраструктури, такої як шкіл, дитячих садків, лікарень, а також відсутність обладнання цих закладів та інших, для мало мобільних верст населення, необхідність долати великі відстані для того, щоб потрапити на прийом до лікаря чи за будь-якою іншою потребою, є однією з причин того, що жінки змушені концентрувати увагу на родині та догляду за нею.

«В нашій громаді садочок знаходиться в іншому селі за 15 кілометрів, у Верхньокам'янці, батьки вже десятиліття намагаються зробити в Званівці садочок, але влада щось ніяк. Тут і каміння закладали, тут перформанси такі були, але далі них нічого не пішло. До садочка дуже далеко і немає транспорту».

(Р8, Званівка, багатодітна мама)

«Лікарі хороші. Але до окуліста і жіночого лікаря потрібно їхати в інше місто ... Тут аптек немає, просили люди, щоб відкрили, оскільки тут багато

літніх людей, які не в стані поїхати за ліками собі, але, на жаль, ніхто не хоче.

Пенсіонерам ніхто не допомагає, соціальних працівників немає».

(Р3, Курахове, багатодітна мама)

«Автобус ходить, який возить тільки школярів. А транспорту, який ходить саме по Курахове – немає. У нас немає офіційної зупинки в наше селище, це неможливо квиток купити, можна якось зупинити, або своїм ходом.

Маршрутка вона захотіла зупинилася, захотіла немає».

(Р4, Курахове, мама-одиначка)

«Гарний стан будівлі лікарні в Курахове, стан будівлі поганий в Красногорівці, заходиш туди - не працює ліфт, а мені це важливо. Раніше було добре, мене раз і підняли на 3 поверх. Я на другий поверх заходжу і все, мені потрібно віддихатися. Інваліду дуже складно заїжджати в саму будівлю в Красногорівці, тому що там ліфт не працює».

(Р5, Курахове, людина з інвалідністю)

Окрім наявності інфраструктурної вразливості щодо освітніх закладів та закладів охорони здоров'я, також існує вразливість в транспортному сполученні. Респондентки зазначали про відсутність, нерегулярність, а також незручний графік роботи транспортної мережі. Враховуючи проблеми з працевлаштуванням, а саме відсутності роботи, особливо, в сільській місцевості. ВПО змушені їхати до сусідніх сіл, міст, громад в пошуках працевлаштування. Проте через проблеми з транспортним сполученням, а також відсутністю власного транспортного засобу, переселенці, особливо, жінки мають проблеми з працевлаштування. Адже як було зазначено раніше, саме на жінок покладається робота по дому та вихованню, догляду за дітьми, тому поєднувати відвідини дитини в садок та поїздки на роботу - неможливо, адже транспорт їде занадто рано, коли садочки ще не працюють.

«Маршрутка їздить, але не влаштуєшся на роботу, тому що або ти їдеш на роботу о 5 ранку, або ти їдеш на роботу деś о пів на десяту ранку і назад повертаєшся о першій годині дня. Ось так сказати і попрацювали. Ось

поїхати скупитися це так, а ось на роботу, у кого немає особистого транспорту, взагалі не варіант».

(Р9, Очеретине, мама-одиначка)

Хоча вище представлені інфраструктурні вразливості стосуються і чоловіків, проте, у зв'язку з тим, що саме на жінках зосереджено виконання репродуктивної праці, тому більшою мірою саме вони відчують всю недосконалість цієї інфраструктури. Якби з боку держави та громади, зокрема, було забезпечене належно фінансування та функціонування цих закладів, а саме закладів дошкільної, шкільної освіти, закладів охорони здоров'я. Якби були створені умови для пересування в цих закладах для людей з обмеженими можливостями та налагоджений транспортне сполучення, то жінки меншою мірою могли відчувати прояви вразливості стосовно них.

Отже, прояви вразливості були класифіковані як особисті характеристики людини, життєві ситуації, в якій вони опиняються та стають причиною їхньої вразливості, а також – інфраструктурна вразливість. Особисті характеристики вразливості було виділено на основі статевої приналежності, а саме більш вразливими ВПО є жінки. До життєвих обставин віднесено процес внутрішнього переміщення, сімейний стан (мама-одиначка, багатодітна). І остання – інфраструктурна вразливість, яка пов'язана з накладання особистих характеристик та життєвих обставин на брак інфраструктурних можливостей. Тому при дослідженні вразливостей варто звертати увагу не лише на особистісні характеристики, а й на структурні чинники.

2.6. Гендерна нерівність при пандемії COVID-19 для ВПО

Конфлікт на сході України загострив вже наявну гендерну нерівність в українському суспільстві та непропорційно вплинуло на жінок, які складають 63% від загальної кількості ВПО. Вони частіше, ніж чоловіки, наражаються на порушення права щодо житла, соціального захисту, пенсійного забезпечення, охорони здоров'я, зайнятості, освіти, догляд за дітьми, який лягає на плечі жінок та напружені ресурси локальних приймаючих середовищ. Це все створює

додаткове навантаження на внутрішньо переміщених жінок. Під час карантинних обмежень, які були запроваджені в березня 2020 року, ці проблеми ще більше загострилися, по-перше, у зв'язку зі втратою, або скороченням на робочому місці (Кисельова, 2020, травень).

«У садок ми поки не ходимо, бо через цей карантин боїмося, потім заразиться хтось, а лікувати буду я, а я перепрошую і вугілля купити треба і дрова купити, за будинок, за світло заплатити, плюс і діти ростуть, потрібно одягати, взувати. Лікувати потім не буде за що».

(Р3, Курахове, багатодітна)

По-друге, зі збільшення навантаження в хатній та доглядовій роботі. Жінки і раніше займалися домогосподарством, репродуктивною працею, а у чоловіків була роль «годувальника». Проте з початком запровадження карантину, жінки виконують ще більше роботи по дому та піклуванням за дітьми через перебування всіх членів родини вдома. Тому закриття та перехід на дистанційну форму навчання освітніх інститутів у зв'язку з карантинними обмеженнями, жінки відчули більшою мірою за чоловіків.

«У нас у Званівці є клуб, але у зв'язку з карантином, він не працює, також не працюють спортивні секції в школі, секції з волейболу і футболу. Раніше діти приходили й займалися, але зараз все закрито, тому вони вдома».

(Р8, Званівка, багатодітна мама)

Пандемія та карантинні обмеження вплинули як на чоловіків, так і на жінок. Для чоловічої статі було більш притаманна втрата роботи, а, отже, й основного джерела доходу та неможливість забезпечити родину фінансово, це створювали сприятливі умови для психічних проблем, як наслідок, збільшились прояви гендерно зумовленого насильства. Матері-одиначки, на плечах, яких тримається як догляд, піклування за дітьми, так і фінансове забезпечення, від пандемії, стали ще більш вразливими. Діти тепер більше часу змушені проводити вдома, а нагляд за ними здійснює безпосередньо жінка, тому вона менше часу може приділяти роботі (Нестерова, Соколовська, Вершиніна, Коношевич, & Монастирський, 2020).

Окрім того, через економічну вразливість ВПО, насамперед жінок-одиначок та багатодітних, створюються негативні умови щодо якості освіти отриманої для дітей. Несприятливе фінансове становище жінок, утворює ситуацію, за якої, діти ВПО не мають повноцінно матеріально-технічну базу для навчання.

«У мене не було можливості через комп'ютер і інтернет, і наша вчителька роздруковувала листочки, ми так вчив. Ми приходили до школи і забирали ці листочки»

(Р3, Курахове, багатодітна)

«Комп'ютера немає, є тільки телефон і то я його нещодавно купила, коли в другому класі почався карантин. До того, він (дитина) у мене не займався онлайн, займався тільки за допомогою карток».

(Р2, Очеретине, багатодітна)

Як результат, це впливає на загальну картину забезпечення освітнього процесу навчання в школах для дітей та в майбутньому неможливість претендувати на місце в кращих університетах, або взагалі неможливість вступити до університету. Тому вразливість для дітей, може, залишатися протягом життя, адже фінансове становище індивіда напряму залежить від рівня освіти.

Однак варто зазначити, що пандемія для ВПО принесла також і позитивні аспекти. Наразі у зв'язку з пандемією відбулося призупинення контролю осіб за місцем проживання. Раніше існувала щомісячна верифікація переселенців за їхнім постійним місцем проживання для можливості надання адресної допомоги, спеціально уповноважена особа здійснювала контроль, що як зазначали деякі респонденти, створювало додатковий тиск на них.

«Ще нас постійно мучать якимись перевірками. Ось тільки під час карантину їх скасували тимчасово».

(Р4, Курахове, мама-одиначка).

«З карантинном перевірок не було, а так не дадуть виплату поки фахівець не приїде та не перевірить, де ми живемо, коли дитина народилася навіть її перевіряли, заходили дивилися, що так, ось він переселенець, проживає з нами».

(Р6, Курахове, багатодітна мама)

Нині для розв'язання адміністративного питання варто звернутися до місцевої ради/органу. Удосконалена процедура відповідно до карантинних норм, приносить позитивний досвід. Тому варто було б на вищому рівні керівництва поставити це питання на обговорення, щоб після закінчення періоду пандемії, запроваджені нововведення продовжували діяти та полегшували, покращували спосіб існування для ВПО, а враховуючи, що бюрократичними питаннями більшою мірою займаються жінки, саме вони стоять в чергах чи оформлюють документи (ПАКС, 2019, березень), це питання стає ще більш актуальним та рішення, від якого, допоможе насамперед жінкам для зменшення їхнього навантаження.

«До державних органів, на рахунок питань соціального захисту, потрібно в Очеретине їздити. А зараз у зв'язку з коронавірусом, я в сільраді переоформлювала документи, а взагалі то туди їздила. Але зручніше, щоб було в сільраді, тут ось прийшли і все».

(Р9, Очеретине, мама-одиначка)

Карантин посилив проблему дотримання гендерної рівності та розподілення соціальних ролей між чоловіками та жінкам, які базують на патріархальному уявленні. Так, карантин створив умови для більшого навантаження з хатньої та доглядової праці по дому, яке зараз більшою мірою покладається на жінок. Ще одним результатом є те, що жінкам стало ще важче поєднувати оплачувану та неоплачувану роботу, адже діти залишаються вдома через карантин в навчальних закладах. Через відсутність фінансової спроможності, жінки не в змозі забезпечити якісний процес навчання для дітей, а через побоювання заразитись інфекцією COVID – 19 та надалі відсутністю фінансів для лікування, діти залишаються вдома. Проте наявність карантинних обмежень полегшив розв'язання адміністративних питань, питань з

бюрократією, якими, в основному, займаються жінки, відповідно до нових тимчасових правил, індивідам є можливість вирішення питання на місці, а не їхати в інші міста.

ВИСНОВКИ

Вразливість може зустрічатися в різних сферах життя індивідів. Вона може стосуватися і/або економічного становища, і/або соціального, політичного. Також вона може бути зумовлена особистісними характеристиками та життєвими обставинами. Проте вразливість незалежно від сфери своєї наявності, залишається ознакою незадоволення певної базової потреби.

Внутрішньо переміщені особи як категорія людей, які змушені були покинути своє постійне місце проживання у зв'язку зі збройним конфліктом, але не перетнули визначені власною державою кордони, потрапили у ситуацію за якою стають ще більш вразливі під впливом життєвої ситуації, а саме самого ж внутрішнього переміщення. Поруч з цим процесом утворюються інші несприятливі події, проблеми. Було з'ясовано, що для ВПО нагальною проблемою постає фінансова забезпеченість, а точніше неспроможність її виконати. Індивіди змушені залишати не тільки своє попереднє місце працевлаштування, а також житла. Державою було ініційовано ряд заходів, які мають на меті поліпшити становище ВПО, серед яких, зокрема адресна допомога, проте її є недостатньо.

Через навантаження на локальні приймаючі середовища у зв'язку з потоком переселенців, загострюється ще більше питання пошуку роботи, спостерігається її відсутність. На додачу до цього, втрата житла зумовлює або оренду іншого, або купівлю нового. Враховуючи економічне становище ВПО, нові житлові умови та умови існування є гіршими за попередні. Залишається також значна частка ВПО, які мігрують до родичів, що частково полегшує навантаження на фінансове становище сім'ї переселенців та спостерігається відсутність розлуки, розриву з родинними зв'язками. Однак інша частка ВПО мігрують до нових для них громад.

Було виявлено, що в нових громадах переважають дружні стосунки між ВПО та мешканцями. Останні надавали як матеріальні (одяг, майно для дому, продукти), так і нематеріальні (підтримку, спілкування) речі для переселенців.

Особливо подібна ситуація була характерна під час перших хвиль внутрішнього переміщення. Надалі стан взаємовідносин почав дещо змінюватися, з боку жителів приймаючої громади почали проявлятися звинувачення, що було зумовлене обмеженим доступом до ресурсів та колосальним навантаженням на інфраструктуру громад, особливо Донецької області, оскільки саме в цей регіон мігрувала більша частка всіх ВПО.

До початку масового внутрішнього переміщення, стан інфраструктурних об'єктів був незадовільний, проте це було менш помітним та викликало менше уваги, оскільки доступ та необхідність користування ними, мали менша кількість індивідів. У зв'язку з напливом людей, це питання почало гостро та частіше виникати. А обмежена чи відсутня можливість надання певних послуг створює так звану інфраструктурну вразливість, від якої зазнають шкоди як чоловіки, проте більшою мірою саме жінки. Адже з урахуванням того, що неоплачувану репродуктивну працю у вигляді догляду та вихованню за дітьми виконують жінки, тому, наприклад, наявний незручний графік роботи транспортних засобів найбільше має вплив на жінок. Вони не встигають відвести дитину у виховний заклад, тому змушені відмовлятися від роботи. Проте також від інфраструктурної вразливості страждають і чоловіки. До прикладу, заклади охорони здоров'я не мають можливості надавати всі наявні послуги через їхню відсутність в певній громаді, тому індивіди змушені їхати до інших міст, проте постає проблема відсутності громадського транспорту, тому доводиться або відмовлятися від послуг у сфері охорони здоров'я, або наймати інший транспорт, що створює додаткові витрати, які є посилені виключно не для всіх

Карантинні обмеження спричинені пандемією COVID – 19 тільки підсилюються наявну вразливість для ВПО, закриття освітніх закладів продукує додаткове навантаження для жінок, адже саме вони більшою мірою займаються вихованням та доглядом, зокрема за дітьми. Тому карантинні обмеження посилюють проблему дотримання гендерної рівності та розподілення соціальних ролей для двох статей, які ґрунтуються на патріархальному

уявленні. А закриття закладів або скорочення на робочому місці, підсилює ще більш складне фінансове становище сім'ї загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України (2018). Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році. 516-517. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/3143/>
- Всемирная организация здравоохранения, (2014). Первая психологическая помощь : руководство для работников на местах. Режим доступу: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44615/9789244548202_rus.pdf;jsessionid=042FE5835E77AB55AE4000DB74BBDE88?sequence=45
- Державна служба статистики України, (2020). Зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm
- Длугопольська, Т. І. (2018). Роль міжнародних та громадських організацій у соціальній адаптації та інтеграції ВПО у приймаючі громади в Україні. *Економіка та управління національним господарством*, 27, 39 – 45.
- Донбас СОС, (2016). Аналіз проблем реалізації прав ВПО. Режим доступу: <https://vostok-sos.org/problem-idp/>
- Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй, & Світового банк, (2015, березень). Оцінка відновлення та розбудови миру, аналіз впливу кризи та потреб на східній Україні. 77. Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/RPA_V1_Ukr.pdf
- Жванія, Т. В. (2015). Сучасна вимушена міграція: соціально-політичні аспекти. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні наук*, 46 – 56.
- Закон України про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, (2014, 20 жовтня). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. Київ: Парлам. вид-во.
- Кабінет Міністрів України, (2015, 16 грудня). Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції

громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року. Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1094-2015-%D0%BF#Text>

Кабінет Міністрів України, (2016, 31 серпня). Про схвалення Концепції Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2016-%D1%80#Text>

Кабінет Міністрів України, (2017, 15 листопада). Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-2017-%D1%80#Text>

Кисельова, О. (2020, травень). Гендерний вимір пандемії COVID-19. Режим доступу: https://mof.gov.ua/storage/files/covid_final.pdf

Козинець, І. Г., Шестак, Л.В., (2014). Міжнародні стандарти захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам. *Молодий вчений*, 12 (15), 258 – 261.

Міністерство культури та інформаційної політики України, (2019). Гаряча лінія для ВПО. Режим доступу: <https://mkip.gov.ua/news/3170.html>

Міністерство соціальної політики України, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, МОМ, & Бюро у справах біженців та міграції Держдепартаменту США, (2020, червень). Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами. Режим доступу:

https://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_17_ukr_web.pdf

Міністерство соціальної політики України, (2021, березень). Внутрішньо переміщені особи. Режим доступу:

<https://www.msp.gov.ua/news/19826.html>

- Національна академія наук України, (2018). Українське суспільство міграційний вимір, національна доповідь. 194 - 195. Режим доступу: https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf
- Нестерова, М., Соколовська, О., Вершиніна, В., Коношевич, Н., & Монастирський, Є. (2020). Переселенці: життя до і під час COVID-19. Режим доступу: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/07_2020_sss_report_idps_life_before_and_during_the_covid-19_ukr.pdf
- Новікова, О. Ф., Панькова, О. В., & Шамілева, Л. Л. (2018). Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади: діагностика стану та механізми забезпечення: монографія. 248.
- Організація Об'єднаних Націй, (1998). Конвенція і угоди. Керівні принципи з питання про переміщення осіб всередині країни. Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml
- ПАКС, (2019, березень). Вийти з тіні. Вплив політики (не)визнання фактів із життя людей з невідконтрольних Україні територій Луганської та Донецької областей на чоловічі та жіночі ролі у повсякденному житті, 77. Режим доступу: <https://paxforpeace.nl/media/download/pax-report-gender-perspectives-on-life-of-people-in-the-context-of-war-full-report-ua.pdf>
- Потарская, Н. (2020, жовтень). Експлуатація заботы: коронакризис и женщины Донбасса. *Спільне/Common*. Режим доступу: <https://commons.com.ua/ru/ekspluatatsiya-zaboty-koronakrizis-i-zhenshiny-donbassa/>
- Проценко, О. О. (2018). «Внутрішньо переміщені особи» як категорія теоретизування та соціальної практики. *Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*, 21(4), 47 - 55. DOI: 10.15421/171856
- Рябчук, А. (2020, грудень). Інфраструктурна вразливість: польові нотатки з прифронтових громад Донбасу. *Політична критика*. Режим доступу:

<https://politkrytyka.org/2020/12/14/infrastruktura-vrazlyvist-polovi-notatky-z-pryfrontovyh-gromad-donbasu/>

Український інститут соціальних досліджень ім. Олександра Яременка (2017).

Звіт про гендерний аналіз результатів всеукраїнського опитування щодо дотримання прав ВПО. Режим доступу: <http://gutszn.kr-admin.gov.ua/rivnist/gendernuy%20analiz.pdf>

Федерація канадських муніципалітетів, Міністерство міжнародних справ Канади, (2016) Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах. Режим доступу: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/IDP_REPORT_by_V.Smal_09.06.2016_Ukr.pdf

Шабунова, А. А., Калачикова, О. Н., Леонидова, Г. В., & Смолева, Е.О. (2016). Эксклюзия как критерий выделения социально уязвимых групп населения. *Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз* 2 (44), 29 – 47. DOI: 10.15838/esc/ 2016.2.44.2

Штомпка, П. (2001). Социальное изменение как травма. *Социологические исследования*, 1, 6-16.

Adger, N. W. (2006). Vulnerability. *Global Environmental Change*, 268–281. DOI: https://disaster-sts-network.org/sites/default/files/artifacts/media/pdf/adgern_vulnerability_2005.pdf

Amnesty International, (2017). They betrayed us.’ Women who survived Boko Haram raped, starved and detained in Nigeria, May 2018; Akuto, “Challenges of Internally Displaced Persons (IDPs) in Nigeria: Implications for Counselling and the Role of Key Stakeholders”, *International Journal of Innovative Psychology & Social Development*. Retrieved from: <https://www.amnesty.org/en/documents/afr44/8415/2018/en/>

Brown, K. Ecclestone, K. Emmel, N. (2017). The Many Faces of Vulnerability. In: *Social Policy and Society*, 16 (3), 497–510. Doi:10.1017/S1474746416000610

- Brun, C. Research guide on internal displacement, *NTNU Research Group on Forced Migration Department of Geography Norwegian University of Science and Technology (NTNU) Trondheim, Norway*
- Cazabat, Ch.
- IDMC, IMPACT shaping practices, shaping practices, influencing policies, Plan international (2020). Women and girls in internal displacement, 5-28. Retrieved from: <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/202003-twice-invisible-internally-displaced-women.pdf>
- Cohen, R. (1998). Protecting internally displaced women and children. Wendy Davies (ed.) *Rights have no Borders. Internal Displacement Worldwide. Norwegian Refugee Council/Global IDP Survey*
- Convention Relating to the Status of Refugees, (1951, July, 16), Article 1. Retrieved from: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/statusofrefugees.aspx>
- Dorsh, M de Voe, (1981). Framing refugees as clients. *International Migration Review. Sage Publications, Inc. on behalf of the Center for Migration Studies of New York, Inc.* 15(1/2), 88–94.
- International federation of social workers, (2012). Displaced persons. Retrieved from: <http://ifsw.org/policies/displaced-persons>
- Kalin, W. (2008). Guiding Principles on Internal Displacement: Annotations. The American Society of International Law & The Brookings Institution – University of Bern Project on Internal Displacement.
- Loughhead, S. Mittai, O. (2000). Urban Poverty and Vulnerability in India: A Social Perspective. *Social Change*, 30 (1-2), 33-54. DOI: [10.1177/004908570003000203](https://doi.org/10.1177/004908570003000203)
- Mertus, J. (2003). Sovereignty, gender, and displacement. Edward Newman & Joanne van Selm (eds.) *Refugees and Forced Displacement. International Security, Human Vulnerability, and the State*, pp.250–273.

- Owoaje, E. Uchendu, O. Ajayi, T. & Cadmus, E. (2016). A review of the health problems of the internally displaced persons in Africa. *Department of Community Medicine, College of Medicine, University of Ibadan, Ibadan, Oyo State, Nigeria*, 4, 161 – 171. DOI: 10.4103/1117-1936.196242
- Rajaram, P. K. (2002). Humanitarianism and representations of the refugee. *Journal of Refugee Studies* 15(3), 247–264.
- Saxon, L., Makhashvili, N, Chikovani I., Seguin, M., McKee, M., & Patel, V. (2016). Coping strategies and mental health outcomes of conflict-affected persons in the Republic of Georgia. DOI: 10.1017/S2045796016000019
- Sgibnev, W., Rekhviashvili, L. (2021, April 30). One modernity lost, the other out of reach – Contested post-Soviet infrastructures. Retrieved from: <https://inlnk.ru/rPGma>
- Siegel, P. Alwang, J. (1999). An Asset-Based Approach to Social Risk Management: A Conceptual Framework. Social Protection Discussion Paper, 10-12.
- United Nations Commission on Human Rights, (1998). Report of the Representative of the Secretary-General on Internally Displaced Persons: Guiding Principles on Internal Displacement, UN doc. E/CN.4/1998/53/Add.2. Retrieved from: <https://www.ohchr.org/en/issues/idpersons/pages/standards.aspx>
- United Nations Commission on Human Rights, (2010). Handbook for the protection of internally displaced people. Режим доступа: <https://www.unhcr.org/4c2355229.pdf>
- United Nations Commission on Human Rights, (2012). The State of the World's Refugees: In Search of Solidarity, 2012, 32. Retrieved from: <http://www.unhcr.org/4fc5ceca9.html>
- United Nations Commission on Human Rights, (2014, October). Profiling and needs assessment of internally displaced persons (IDPs). Retrieved from: <https://web.archive.org/web/20150915065521/http://unhcr.org.ua/attachments/article/971/IDP.pdf>
- United Nations, (2020, April). Amid Global Surge in Domestic Violence, Secretary-General Urges Governments to Make Prevention, Redress Part of National

COVID-19 Response Plans. Retrieved from:
<https://www.un.org/press/en/2020/sgsm20034.doc.htm>

United Nations, (2020, June). Policy brief by the Secretary-General on COVID-19 and displaced persons

ДОДАТОК А

Гайд інтерв'ю

Вітаю!

Якою мовою Вам зручніше буде спілкуватися?

Перш за все хочу подякувати Вам, що погодились знайти час для інтерв'ю. Хочу зазначити, що воно буде проводитися на умовах конфіденційності, а це означає, що доступ до наданої Вами інформації буде лише у мене. А також розмова буде записана на диктофон. Також хочу зазначити, що правильних чи неправильних відповідей немає, для мене головне дізнатися Ваш особистий досвід.

Мене звати Анна. Якщо Ви не проти, пропоную розпочати наше інтерв'ю.

1. Розкажіть, будь ласка, більше про себе, де Ви проживали раніше, яке було попереднє місце роботи?
2. Коли переїхали? Чому обрали саме це місце?
3. Чи хотіли би змінити теперішнє місце проживання та кудись переїхати? Чому?
4. Який був Ваш сімейний стан, до переїзду з окупованих територій? Чи маєте дітей?
5. З якими проблемами стикалися під час вимушеного переїзду?
6. Розкажіть, будь ласка, більше про отримання статусу ВПО. Відомо що це бюрократизований механізм, що займає досить тривалий період? Скільки часу Вам знадобилося для отримання цього статусу?
7. Чи держава допомагає Вам при наявності статусу ВПО? Як саме?
8. Крім держави, Ви ще отримуєте допомогу (наприклад допомога від батьків, сусідів, благодійних фондів)?
9. Які першочергові заходи має запровадити держава для поліпшення становища ВПО?
10. Чи виникали труднощі під час влаштування на роботу у зв'язку з тим, що Ви маєте статус ВПО?

11. Розкажіть, будь ласка, про Вашу теперішню роботу.
12. Також хотіла дізнатися про такі аспекти, а саме, які умови праці – чи це повна зайнятість чи часткова, чи офіційна чи ні. Чи маєте гарантовану щорічну відпустку, лікарняні тощо?
13. Пропоную поговорити про теперішню ситуацію у Вашому населеному пункті, які заходи відбуваються для покращання інфраструктури? Можемо почати з лікарні.
 - Який стан будівлі?
 - Чи достатньо лікарів?
 - Чи надаються необхідні вам медичні послуги, чи мусите їхати до інших населених пунктів – якщо так, то куди?
 - Яким чином добираєтесь?
 - Чого немає, що в першу чергу покращити?
14. Розкажіть, будь ласка, про транспортне сполучення. Чи за останні два роки щось змінилось на краще з – громадським транспортом?
15. Чи змінилось на краще з:
 - лікарнями
 - аптеками
 - банками
 - поштовими послугами
16. Які інфраструктурні об'єкти важливі для Вас, чого не вистачає?
17. Який заклад освіти відвідує Ваша дитина?
18. Які труднощі зустрічалися під час влаштування дитини до садка/школи?
19. Розкажіть, будь ласка, більше про процес влаштування дитини до садка/школи? І чи існують якісь адміністративні труднощі для ВПО у проходження медогляду, візиту до лікаря, у порівнянні з місцевими дітьми?
20. Чи задоволені матеріальним станом – ремонтом, оснащенням садка/школи?
21. Чи достатньо вихователів/вчителів? Яким чином добираєтесь?

22. Чи проявляється особливо ставлення вчителів до Вашої дитини у зв'язку з тим, що Ви та вона є ВПО?
23. Чи відрізняються ВПО у Вашій громаді від тих, що поїхали до Києва чи Харкова?
24. Чи спілкуєтесь з іншими ВПО, чи більше з місцевими?
25. Якщо спілкується - то які у них спільні труднощі, кому найважче, а хто найлегше адаптувався?
26. І на останок декілька запитань про теперішню ситуацію, яка сталася у всьому світі, а саме ситуація з коронавірусом, що змінилося у зв'язку з цим?
27. Яка ситуація стосовно пропускних пунктів з окупованими територіями?
- Дуже Вам дякую за коментарі та відповіді. З Вами було приємно і легко вести бесіду. Дякую за приділений час.

ДОДАТОК Б**Транскрипт інтерв'ю**

Респондентка №5, Віталіна, Курахово, має інвалідність

Спосіб проведення інтерв'ю: телефонна розмова

Дата запису: 25.09.2020

Тривалість інтерв'ю: 48:53

Інтерв'ю брала, транскрибувала: Ігнатенко Анна Дмитрівна

І: Вітаю!

На каком языке Вам будет удобней общаться. Ви не проти, якщо я буду задавати питання українською, а Ви відповідатимете – російською?

Р: Без проблем.

І: Дякую. Перш за все хочу подякувати Вам, що погодились знайти час для інтерв'ю. Хочу зазначити, що воно буде проводитися на умовах конфіденційності, а це означає, що доступ до наданої Вами інформації буде лише у мене та у дослідницької групи. А також розмова буде записана на диктофон. Також хочу зазначити, що правильних чи неправильних відповідей немає, для мене головне дізнатися Ваш особистий досвід.

Мене звати Анна. Якщо Ви не проти, пропоную розпочати нашу бесіду.

Р: Ага.

І: Перш за все, можете, будь ласка, розповісти про себе де ви проживали раніше?

Р: Зовут меня Виталина, мне 42 года, проживала раньше в Донецкой области, город Марьянка, так как там начались боевые действия мы выехали. Выехала мою семья: муж, ребенок и я, мои родители. Мы выехали, сначала тоже Марьянский район, в селе Новоукраинка мы жили в детском садике полтора года, потом мы нашли дом в Курахово и сейчас здесь проживаем. В Марьянку возвращаться не будем, так как из-за боевых действий мой ребенок заикается.

І: Зрозуміло. Цікаво де Ви працювали раніше?

Р: У меня высшее образование, раньше я работала в банке кассиром, потом я работала...В Марьянке есть общество ограниченной ответственности, типа колхоза имени Тараса Шевченка, я раньше там работала кассиром. Потом у меня начались проблемы с сердцем и мне сначала дали вторую группу, теперь у меня первая группа инвалидности.

І: Чому Ви обрали саме це місце?

Р: Сначала муж сидел в интернете, когда мы были в Новоукраинке в садике. Муж сидел в интернете и обзванивал знакомых, где можно найти дом. Потом моя одноклассница позвонила, они изначально жили в Курахово и говорит моя одноклассница – Марина - «Виталина, я нашла дом, улица Гоголя, дом 19, мы раньше там жили». Мы переехали туда, жили там 3,5 года, хозяева там очень сильно выпивали, во дворе дрались. Не подходит мне такое, я не спала очень долго, ребенок у мене из-за этого переживал. Так как можно сказать, что они перешли все границы мы нашли вот этот дома. Это у меня у моего сына классная руководительница - Кравченко Наталия Валентиновна, это дом ее бабушки и дедушки. Мы его снимаем, живем здесь, переселенческие здесь оформленные на этот адрес, всё задокументировано.

І: Чи хотіли би Ви переїхати в якесь інше місто?

Р: Наверное нет, потому что здесь и к школе ближе. Переехать в другой город – это означает что моему ребенку нужно искать другую школу. И как правильно сказать, моему ребенку, нужно искать новую школу, во-вторых, переводить пенсию и нужно опять документировать новый адрес, а это не очень удобно. Нужно ехать опять в Марьянку, когда я заезжаю в Марьянку на автобусу, муж меня везде возит, мы с мужем, он меня везде возит. Я заезжаю в Марьяну, меня начинает колотит, у меня в середине дрожь, я боюсь. В начале 14 года, когда только-только, это начиналось все – нас в подвале чуть не расстреляли, от этого у меня дрожь в середине, большая, большая дрожь. И когда я еду в Красногоровку в больницу, там кардиолог меня там обследывают, иногда даже капельницы ставят, дрожь у меня в середине, я не могу. Когда я заезжаю на территорию Курахово, у меня расслабленное состояние. Переезжать мы не

можем, потому что здесь к школе ближе, сын уже привык к школе, он уже в третий класс перешел. Сын к этим учителям, к этим детям. Потому что в первом классе я сидела с ним практически, потому что у него было плохое психологическое состояние, не ужасное, но плохое. В Новоукраинке в садике, мы работали с психологом, очень долго, практически полтора года, мой ребенок рисовал черное небо.

I: Ого.

P: Черную траву, листочку, цветочки. Когда приехали врачи с заграницы, там у них есть такой психолог Галина, она очень шикарный психолог, она моему ребенку помогла. Рассказывала как это все пережить. Поэтому сейчас мой ребенок адаптировался, именно в этой школе, именно с этими детками, именно с этими учителями. Ему было трудно открыться, поднять руку. Он знает, и учим каждый день, я сижу над ним, как бы для меня важно его образование, но ему было трудно поднять руку. Сейчас все хорошо в этом состоянии, он и учиться, ему нравится и хорошо учиться, все хорошо, все идет, все понятно. Но переезд мы не рассматриваем, он привык к этой школе, к этим детям и к этим учителям.

I: Він з першого класу тут навчається?

P: Да, с первого класса.

I: Я зрозуміла, коли Ви останній раз їздили до Мар'янки?

P: Последний раз, это было наверное числа 16 этого месяца, в Красногоровку муж меня возил, надо было мне сделать кардиограмму. В Курахово я не поеду по одной простой причине, у меня там только ребенок задекларирован с педиатром, а мы задекларированы в Марьянке с этим, терапевтом. Поэтому я езжу только туда, в Красногоровку, здесь я врачей очень мало знаю. И мы ехали в Марьянку через Красногоровку, меня опять колотило, потом выписали мне лекарство, того лекарства не оказалось в Красногоровке в больнице. Мы заехали в Марьянку, там много пожарников, остановка была тихая, остановка была спокойная. Но меня колотило, потому что

I: Ну да, попередня ситуація впливає.

Р: Да, да, да, много мы пережили и от уже почти 7 год пошел, 7 год, но не могу я привыкнуть, мне 42 года, но всю сознательную жизнь я прожила там, я родилась там, работала. Для меня это болезненная тема

І: З якими проблемами Ви стикалися під час вимушеного переїзду?

Р: Но скорее всего, когда мы переезжали... Простите слезы давят.

І: Все будет добре.

Р: Ой, очень трудно это вспоминать просто. Было очень тяжело в финансовом плане, потому что когда мы переезжали не выплачивали пенсию, ни мне, ни родителям, муж потерял работу, было очень трудно. Ребенку было два года, было очень трудно. Тогда еще никакая организация ничего не давала. В конце 15 года, мы уже были переселенцами, позвонила мне какая-то организация, сейчас вспомню, «Чилдрен».

- Сказали: Здравствуйте, есть статус переселенца

- Да. У меня еще на тот момент была вторая группа инвалидности. Я говорю, да, да всё есть

- Ми принимаем в Марьянской администрации, первый этаж

Я сама не езжу, потому что сердце, тут меня схватило. Мы с мужем поехали, малого оставили на маму, поехали туда, там огромная очередь, мы не достоялись. Это очень много денег, я очень много занимала у людей. Доходило до того, пока мы переоформили, это два месяца прошло, никто не выплачивал, потом за два месяца выплачивал начали выплачивать пенсию. Я ходила к заведующей садика и просила что б брать продукты в магазине на список, потому что нет денег, ребенок маленький. В этом же и моей вины нету.

І: Вірно.

Р: Я когда впервые взяла в долг продукты, я себе чувствовала как будто я виновата что нет денег (Плаче). Потом начала давать самые первые Рината Ахметова, первые гуманитарные наборы, они раньше первые хорошие были, благодаря им мы выживали. Потом начали пенсию платить, немножко легче стало и спустя полтора года нас как бы сказать...начальник Марьянской администрации, он к нам приезжал. Я вышла и говорю: «Можно мы здесь

останемся, нам никуда ехать, а дома сильные боевые действия шли, очень сильные». Он посмотрел и говорит: «Да, оставайтесь». Мы жили в одной огромной комнате, мы спали на детских кроватях. Когда уже от туда переехали сюда, тоже немного легче стало, потому что нас никто не контролировал, там в садике нас постоянно контролировали что сварили что не сварили, что есть что нет, ребенок не имеет права играть, не имеет права брать чужие игрушки, не имеет права заходит туда-туда.

І: Це тільки до Вашої дитини було таке ставлення чи до всіх?

Р: Не, ко всем переселенцам. Мы в Новоукраинке жили, нам там было две большие семьи: наша семья и семья Красногоровцев, потом еще одни Марьянцы к нам переехали и женщина пожилого возраста, ей было 81 год, она там с нами тоже жила, и тоже у женщины маленькая комнатка была. Кому надо помыться, кому нужно чай подогреть, нам на пятерых дали огромную комнату, комната как актовый зал, но маленькая. Я помню мы там жили и полагался унитаз, я позвонила знакомой в Марьянку в подруге. Она говорит: «У меня есть деньги на карточке, я тебе сейчас перекину». Перекинула на деньги карточку и мы за 400 гривен купили новый унитаз. Поставили там унитаз в середине, муж там отремонтировал, я была такая довольная, что нам не надо ходить на улицу и Миша маленький, очень тяжело было, очень. А сейчас немного полегче, помогают... уже два года в этом доме живем, у меня есть пенсия, переселенческие платят и муж получает деньги по уходу за мной, по тому что я такой товарищ такой хожу-хожу и упала, потому что сердце у меня плохо работает.

І: А якісь благодійні фонди зараз допомагають?

Р: Нет, нет, нет, Сейчас благотворительные фонды не помогают. Обращаться к каким-то фондам я пыталась, по простой причине, потому что бывают такие времена когда нужно переоформлять вот эти дела там переселенческие, Саше, мужа Саша зовут, нужно переоформлять по уходу за мной. А это получается нужно ждать 2-3 месяца. Это Саша переоформляет у него доверенность на 5 лет на меня, я документами практически не занимаюсь, потому что плохо у меня с

сердцем, я не забываю, нет, я всё помню, всё знаю, но я до Марьянки иногда не доезжаю, я могу потерять сознание от того, что у меня сердце плохо работает. Саша это все делает, он всеми документами занимается и когда бывает переоформление либо апрель-май, июнь захватывает и вот эти три месяца. Несколько раз я пыталась обращаться, ну куда-нибудь, помогите хотя бы чем-то...финансово. Мы сдавали повторно документы на «Чилдрен», в 15 году платили. От знакомых я слышу, что людям платили, по большой сумме выдают. Мне как бы не важно, что людям выдают, да, но пусть людям выдают, пусть пользуются, но почему мне нельзя, почему нам не положено, почему моей семье не положено, я не понимаю. У меня первая группа инвалидности и ребенку 8 лет, вот в январе будет 9, что не так, что здесь не подходит? И постоянно нам не положено, я перестала кидаться, потому что везде не положено.

І: А як вони пояснюють, що Вам «не положено»?

Р: Они объясняют тем, что вы переселенцы и вам платят переселенческие деньги. Я не отрицаю что их платят, но я повторяюсь что бывает такой период, когда мы их переоформляем. 2-3 месяца нужно ждать. Если бы этих денег не платили...Вот когда раньше мы жили, муж работал у меня, «Колбасня» она называлась, там колбасу делали, изготавливали в Марьянке, он работал там, он был начальником охраны. Всё было шикарно, Миша родился, всё налажено было, всё хорошо, у меня пенсия была тогда еще вторая группа была. Всё хорошо было, всё прекрасно, я время от времени, ложилась в Донецк в больницу, капалась, всё хорошо, прекрасно. Сейчас вот такое время настало, что нам не стало хватать вообще ничего. Лекарства очень дорогие, а мне его нужно хотя бы два раза в месяц прокапать, для того чтоб хотя бы как то сердце работало и получается нам ни на что не хватает.

І: А Ви повністю за свої кошти купуєте ліки?

Р: Да, мы покупаем за свои деньги, но бывает нам выписуют бесплатный рецепт, но это не каждый месяц это бывает раз в год, раз в полгода. Перед тем они звонят и спрашивают: «Виталина, можем выписать бесплатный рецепт»,

«Да, да, конечно, либо мы приедем с мужем, либо муж сам поедет, я сама никуда не езжу сама, только с мужем».

I: І за те, що маєте інвалідність ще пенсію отримуєте?

P: Да, у меня пенсия 2100. Когда Саша переоформляет по уходу за мной, то три месяца мы эти деньги не видим и когда переоформляем переселенческие, тоже 2-3 месяца их не видим. Как Вы думаете, я смогу выжить на 2100?

I: Ні, думаю це дуже важко.

P: Вот, да, у меня тут в Курахово, в магазине есть подруга, мы с ней познакомились как только переехали сюда. И вот даже сейчас когда перепады в денежном эквиваленте, перепады такие, когда переоформление делаем, то я йду в магазин либо я с Сашей идем, либо муж сам и мы пресемся писать в долг продукты, потому что на 2100 Вы сами понимаете купить ничего не можем.

I: Дякую, чи важко взагалі було отримати статус внутрішньо переміщеної особи і скільки часу це зайняло?

P: Изначально когда мы только переехали в Новоукраинку, тяжело было получить этот статус по одной простой причине, что были большие очереди. У меня заболела мама, заболел папа в Новоукраинке, всех гриппом перекачало. И мы уехали с Сашой в Курахово, здесь начали делать вот эти вот документы и женщина была, забыла уже ее имя, отчество. И она мне говорит: «Вам плохо?», говорю: «Да, у меня очень сердце болит», «Ну, давайте Вам помогу». И она нам помогла, мы с мужем зашли в кабинет и помогли вот эти документы оформить, сделали всё и то нам неправильно сделали, потому что были проблемы с документами немножко. Потом когда мы уже переехали сюда в Курахово, здесь уже полностью передали документы как должно быть. Изначально были у всех переселенческие документы были у всех, но изначально платили неправильно, потому что у меня была вторая группа, а платили еще родителям, маме сейчас 67, папе – 70. Тогда неправильно платили, родителям должны были платить по тысячи, а платили по 400 гривен, всё выплачивали на одну карточку. Хотя когда всё изначально переоформляли, когда налоговая приехала в Курахово, сказали: «Вам неправильно выплачивали». Ну неправильно и неправильно. А

сейчас уже всё всем переоформили, родители отдельно получают деньги, я отдельно с мужем деньги получаем.

І: А батьки окремо живуть?

Р: Мы снимаем один дом, но по отдельности, они в кухне, а мы в доме

І: Які, на Вашу думку, першочергові заходи має запровадити держава для поліпшення становища переселенців?

Р: Наверное, Скорее всего квартирный вопрос, чтоб было доступно жилье. Когда обращаешься к вышестоящим чинам на счет жилья. Когда нас в Новоукраинке начали грубо говоря выпихать, я обращалась везде и в Марьянку и в Курахово мужчина я к нему обратилась, говорю: «Помогите найти дом», мы с Новоукраинке приехали специально чтобы нам могли найти дом, он ответил: «Ноги в руки и искать, идите ищите». Я говорю: «У меня больное сердце». Поэтому скорее всего лучше чтоб правительство наше сделало для переселенцев квартирный вопрос, порешали, чтобы не такие цены огромные были, вот мы дом снимаем, у нас получается почти две с половиной тысячи, это очень дорого, это очень дорого, а выхода друга нет.

І: Можливо у Ваших знайомих, чи Ви чули випадки, що надавалося житло?

Р: Нет, где не спрашивали, где не просили, где не ходили. Вот мы сейчас платим тысячу за квартиру, плюс вода, плюс свет, получает грубо говоря ... летом дороже, потому что огород поливается, летом – дороже, зимой это выходит где-то в районе полторы тысячи, а летом это больше выходит, в районе 2500 тысяч.

І: Ви казали, що їздите в Красногорівку, щоб зробити кардіограму, а тут можна проходити чи тут є взагалі?

Р: Да, тут можно, но здесь я не смогу сделать кардиограмму, потому что мы задекларированы в Марьянке, здесь я врачей не знаю, никого. Для того чтобы здесь ... Вот у меня Миша заболел, вчера мы только вернулись от педиатра Мишиного. Больница перекрыта, в каком случае, туда не йди, туда не йди, туда не зайди, всё перекрыто, туда не выходи там только больные, туда вообще не йди там больны сидят. А вход для выздоравливающих детей вообще через

другое крыльцо, все перекрыто и я не могу просто сделать кардиограмму. Начинается «Кто ты?», «С каким врачом задекларировала?», «Почему Вы сюда пришли?», даже если я покажу справку переселенца, первую группу инвалидности ... Я была упала и правая нога вывернутая была. Мы в семь часов вечера пошли сделали снимок с мужем, всё нормально, всё хорошо. Но даже там мне пришлось доказывать, что мы переселенцы и возьмите пожалуйста, посмотрите пожалуйста, вот моя карточка, вот мой паспорт, паспорт мужа, вот посмотрите пожалуйста. Сейчас везде такое, это наша медична реформа, что не дойдешь и не доедешь. Мы были в Красногоровке и я хотела попасть к невропатологу. Мне надо было, у меня много болячек, у меня еще анемия, куча всего. Я хотела попасть к невропатологу, я так туда и не попала, потому что человек 80 сидело, все кричали. Иногда я хожу с палочкой, когда я падаю и отключаюсь, я хожу с палочкой, а в этот раз дал Бог, что я нормально себя чувствовала, под руку с мужем мы пошли. Но меня так никто и не пропустил к невропатологу, я так туда и не попала. Обращаться в Марьянку к невропатологу, она принимает 3-4 в день, обратиться в Курахово к невропатологу, нужно записываться, от терапевта нужно брать справки, направления и только ехать к тому врачу. А тот врач либо в отпуске, либо не принимает, либо принимает по 2-3 человека в день, это такая волокита, что не дай Господь. Я зашла в кабинет к невропатологу с мужем говорю: «Татьяна Владимировна дайте номер телефона, когда будет очень сильно плохо, я Вам позвоню», она мне быстро написала, с моих слов написала как капать, и слава Богу уже немного легче становится.

І: Це жахлива ситуація з цими лікарями, що не можна потрапити при необхідності на прийом.

Р: Это наша медична реформа такая, нельзя.

І: А який загалом стан будівлі, стан лікарні в Курахові?

Р: Я бы сказала хороший стан будівлі, стан будівлі плохой в Красногоровке, потому что заходишь туда не работает лифт, а мне это важно. Заезжают инвалиды, я то хожу слава Богу, меня то муж водит слава Богу, я молюсь

каждый день утром и вечером, потому что дай Боженька мне хотя бы немного сил ходит и слава Богу ребенок, потому что это как. В Красногоровке стан плохой, там раньше был лифт, а сейчас его нету. Он есть, но он не обслуживается, не работает. Раньше было хорошо, меня оп и подняли на 3 этаж, там лор. Для меня это важно, у меня на фоне анемии тушится слух, я плохо слышу, но я не могу туда попасть. Я на второй этаж захожу, всё, я минут 20, 30, а то и 40, отдышусь, мне нужно отдышаться для того чтобы ... вчера мы были в Курахово с мужем, Мишу возили, Миша заболел: горло, распиратурка. Мы зашли в кабинет, Саша говорит: «Я посижу, а вы там занимайтесь». Я захожу говорю педиатру, можно я здесь посижу, она говорит: «Да, да присаживайтесь». Я пока отдышалась уже Мишу проверили, уже лекарства выписали, я только-только, спустя пол часа начала приходить в себе. Так это первый этаж только, а там на второй, на третий нужно. Плохой стан будівлі из-за того, что нет лифта и заезжают инвалиды на колясках и они вообще не могут попасть. Если это кардиолог, ему 85, он не спустится, если это невропатолог, у нее на приеме очень много людей сидит, она не спустится. И инвалиду очень плохо заезжать в Красногоровку в само здание, потому что там нет лифта, лифт не работает.

І: А що ще не вистачає в лікарні в Красногорівці?

Р: Мне кажется лифта. Не мне судить. Лично для меня чтобы больше обращали внимание на инвалидов, вот всего лишь. Я раньше не была инвалидом и мне хотелось чтоб инвалидам легче жилось, потому что ну правда, у меня больное сердце, приехали в Красногоровку, но я не могу туда зайти, люди но не могу (плаче). Ну и что на карачках лезть, ну нет и всё. Хорошо что у меня есть муж, я потихоньку, оп-оп и мы как-то дошли. А так к человеку не спустится никто и скорая с медичной реформой тоже не выедет к тебе.

І: Плачевна ситуація.

Р: Да, да, согласна с Вами.

І: Ось Ваш син Міша навчається в третьому класі в школі, що Ви можете сказати про школу чи задоволені Ви нею, наскільки задоволені?

Р: Эта школа маленькая, эта школа уютная, здесь с Мишой такое случилось, когда он пошел в первый класс, не мог привыкнуть, ему не знаете немножко дико было, потому что у ребенка психологическое состояние было плохое, он всё знал, он всё понимал и дирекция школы пошла на уступки, мне разрешили сидеть с ним в классе, когда он за партой сидел, учительница помогала ему, рассказывала как, что. Дирекция школы помогала, разрешали чтоб я сидела там, потом когда мы вели его в школу, либо когда Саша сам вел его в школу, либо Саша там сидел, либо я. Школа эта школа маленькая, она уютная, он уже привык к этой школе. Здесь уже все учителя меня знают, уже все его знают, отношение хорошее, школа как одна большая семья. Он на продленку ходит, потому что ему нужно общение с детьми как можно дольше, изначально спрашивала: «Ты будешь ходить на продленку?», «Да, мама, мне нравятся дети». Саша идет, либо мы вдвоем идем если у меня хорошее состояние, то мы можем вдвоем пойти, я палку возьму и с палкой иду, недалеко здесь. Забираем Мишу, идем, гуляем, тут детская площадка, тут парк недалеко, он еще побегает там с друзьями. Ему комфортно в этой школе.

І: А чи було якесь більш особливе ставлення до нього у зв'язку з тим, що він є переселенець?

Р: Я думаю нет, особенного отношения не было.

І: Зараз він в колективі влився, все добре.

Р: Да, он уже в третий класс перешел, перед первым сентябрем, с 12 марта как началось всё, дистанционное обучение было. Я ему включала, он сам включал, вводил код, уже дистанционно занимался, но ему хотелось к детям. Уже первое сентября, но он немного приболел, как бы ему нравится эта школа, ему хорошо, комфортно.

І: А чи є ремонт в школі?

Р: Да, сделали новое отопление. Хотелось бы конечно пластиковые окна. Поставили пластиковые двери, сделали отопление, в классах тепло, в классах хорошо. Единственное хотелось бы пластиковые окна поставить, хотелось бы чтобы с окон не дуло. Мы конечно утепляем окна.

І: Обіцяють замінити вікна?

Р: Обещали, а дальше я не знаю как там обещали. Было первое сентября, вот когда Миша во второй класс переходил, год назад, ну обещали. В этом году первое сентября было минут 10, может 12 от силы, потому что пандемия.

І: А як ще вплинула ця ситуація з коронавірусом, що змінилося?

Р: Изменилось в плане школы или для меня?

І: Для Вас.

Р: Для меня, изменилось то что нельзя выйти, нельзя выйти просто подышать. Я бывает ночью выхожу, мне нечем подышать, выхожу дышать на улицу. Я надену маску, а в маске мне нечем дышать. Например, мне придут деньги, я говорю: «Саша, нужно поехать в магазин», а заходить в него нужно в маске, и мне нужно заходить с мужем в маске, а в ней я дышать не могу. В АТБ мы с мужем заходим, я не могу дышать в маске, в больницу я захожу мне опять нужно в маске, а в автобусе нужно есть опять в маске, мне тяжело дышать в маске. И когда дистанционно малые учились, то был дискомфорт, то учитель ему рассказывает, либо муж, в основном, я ему рассказываю, и ингалятор у меня, был дискомфорт. Легче когда он находится в школе. Школа есть школа и учитель объясняет, я ж не учитель.

І: А він відвідував садочок?

Р: По поводу детского сада не получилось чтобы он посещал, потому что мы когда уже сюда приехали ему было три года я обратилась в детский сад, там меня кормили постоянно завтраками, сегодня, завтра, послезавтра и потом уже когда сыну было 4 года я обратилась к логопеду, потому что он некоторые буквы не выговаривал, позвонила заведующая садика и сказала что мест нет, если бы я по здоровью была, я б поехала в горсовет и я б добилась, всем рассказала, как это мой ребенок не имеет права ходить в садик, на нем клеймо стоит? Нет, клейма нету, что он переселенец это ни говорит не о чем. Ну вот так нам сказали, через здоровье я не пошла в горсовет по какой причине не берут моего дитя в садик, ну ни взяли и так получилось, он не ходил в садик. В Новоукраинке в садике с детками дружил, общался, ему нравилось, он мог

загуляться до такой степени, что я его забирают от деток он плачет. Он в садике игрался с игрушками, ему их не хватало, у нас в Марьянке квартиру обворовали, игрушек не было, потом нам запрещать начал, а сюда когда приехали мы вообще в садик не попали.

І: А чи була необхідність в садочку?

Р: Я думаю, да. Да, была. Ему было бы лучше в садике, не было бы боязни деток. Как вот в школе была боязнь деток, боязнь учительницы, от терпел пописать, он терпел покакать. Мне когда-то позвонила учительница у говорит: «Миша наверное уписался». Я говорю: «Саша прибежит сюда, не говорите деткам». А то знаете какие у нас дети сейчас, школа диктует свои правила, дети начинают смеяться. Саша его забрал, я передела, успокоила, всё хорошо, всё прекрасно. Только вот к середине второго класса, он начала выходить на улицу. В школе туалет на улице, хороший там туалет, дойти туда можно.

І: А чи достатньо аптек?

Р: Да, да, аптек в Курахово много, но можно было бы еще на Рою, потому что здесь у нас возле садика есть медпункт, сидит педиатр детский, была бы здесь аптека вообще было замечательно. Здесь много пожилых людей, есть инвалиды. Почта здесь есть, медпункт есть, можно пройти.

І: А банки є?

Р: Банки есть в Курахово.

І: Якщо Вам треба зняти гроші, чи є банкомати?

Р: Муж едет либо на следующий день на рабочем автобусе, либо вечером если есть сильная необходимость. Слава Богу, что есть кому поехать, а так если человек без помощи либо без мужа, либо без дочки, сына, очень трудно поехать, очень трудно.

І: Останні декілька запитань, Ви загалом більше спілкуєтесь з переселенцями, чи з місцевими жителями?

Р: Я со всеми общаюсь, я человек общительный, я со всеми общаюсь, и с переселенцами, и с Марьянки люди остались, и тут с местными, есть хорошие и есть плохи. Есть такие люди, которые готовы помочь в трудную минуту и есть

такие люди, которые: «Ааа, а вона їзде на таксі». У нас соседка, когда мы жили на Гоголя 19, у нас соседи были шикарные, когда только приехали туда, нас сразу соседи принесли кто яйца, кто картошку, кто-то помидоры. Начали соседи сносить, я плакала, благодарила людей, всё по человечески. Когда сюда приехали, у нас здесь шикарная хозяйка, просто шикарная, всё, что нужно она даст. Она сказала живите сколько надо, хотите делать ремонт, по чуть-чуть – делайте. Она даже иногда продукты дает, она очень добрый человек. Но здесь одна соседка, она очень злой человек, очень, у нее в жизни не получается ничего. Она позвала хозяйку нашего дома и начала рассказывать. Тут начался скандал, я его ели пережила, что «Та вона ж на такси ездит». А хозяйка говорит: «Никто с вас не знает как она живет и как она выживает, как она дышит, ходит». Ну бывают такие люди, что мы можем сделать.

І: Да, дякую Вам дуже, що приділили мені час, вибачте, що заставила Вас поплакати трошки. З Вами було приємно і легко вести бесіду.

Р: Всего доброго.

І: Дякую, до побачення.

